

საქართველოს ენერგორესურსები

ბადრი ჩხაიძე

შესავალი

გადიუქარბებულად შეიძლება ითქვას, რომ კაცობრიობის განვითარების ისტორია მჭიდროდ არის დაკავშირებული ენერგეტიკის განვითარებასთან. ენერგეტიკული რესურსების სიუხვე თუ დეფიციტი განსაზღვრავდა გლობალურ პოლიტიკურ და სოციალურ ძვრებს. კაცობრიობის ისტორიაში ომები ძირითადად წარმოებდა ენერგეტიკული რესურსებისათვის და XX საუკუნის ბოლოს, როდესაც დღის წესრიგში დადგა ნავთობისა და სხვა ნიადაგის ხაზობის ამონურვის საკითხი, ენერგეტიკული რესურსები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მსოფლიო პოლიტიკაში. აქედან გამომდინარე უმნიშვნელო ქვეყანა თავის ენერგეტიკას და ენერგეტიკულ პოლიტიკას ძირითადად აგებს საკუთარი ენერგეტიკული რესურსების გათვალისწინებით. ქვეყნის ენერგეტიკული პოლიტიკისა და მისი სტრატეგიის შემუშავებისას გასათვალისწინებელია მრავალი ფაქტორი, რომელთა შორის ერთ-ერთი უმთავრესია თვით ქვეყნის განვითარების პოლიტიკა და სტრატეგია. ყველა დასარჩენ ფაქტორთან ერთად გასათვალისწინებელია აგრეთვე გარემოს დაცვის ფაქტორიც, რომელსაც ბოლო წლებამდე სერიოზულად არ განიხილავდნენ.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ენერგეტიკა და ენერგორესურსების გამოყენება უდიდეს ზეგავლენას ახდენს გარემოზე, რის გამოც ქვეყნის ენერგეტიკული პოლიტიკისა და მისი განვითარების სტრატეგიის შემუშავების დროს უმნიშვნელოვანესი როლი უნდა მიენიჭოს გარემოს დაცვის საკითხებს.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოს ენერგეტიკა მნიშვნელოვანი სიძველეების ნინაშე დადგა, რადგანაც მას არ გააჩნდა არც ენერგეტიკის განვითარების და მოვლის საშუალებები და არც გამოცდილება მისი შემუშავებისათვის. აქედან გამომდინარე, როდესაც აუცილებელი გახდა დამოუკიდებელი ენერგეტიკული პოლიტიკისა და მისი ენერგეტიკის განვითარების ტაქტიკისა და სტრატეგიის შემუშავება, წარმოიშვა მნიშვნელოვანი სიძნელეები, რომელთა შორის აღსანიშნავია: არასწორად დაბალანსებული ენერგოსისტემა; მძიმე პოლიტიკური და სოციალური მდგომარეობა; გაუმართლებელი ადმინისტრაციული გადანაწილებების მიღება; ენერგოსისტემის ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი კავშირების მკვეთრი განწყვეტა; აზრთა მკვეთრი სხვადასხვაობა სპეციალისტებს შორის და ა.შ. ენერგეტიკის მთელი პრობლემები დაიანგა იღ. ენერგეტიკის, ელექტროენერჯის გამოიმუშა-

ვება კი ძირითადად წარმოებდა ერთ მძლავრ თბოელექტროსადგურზე (50%), ხოლო დანარჩენი — მიდროელექტროსადგურებზე. არც ერთი სხვა სახის ენერგეტიკული წყარო არ გამოიყენებოდა ელექტროენერჯის წარმოებისათვის.

ენერგეტიკის პოლიტიკისა და სტრატეგიის შემუშავებისას აუცილებელია არსებული მდგომარეობის კიდევ ერთხელ ობიექტურად გაანალიზება და ქვეყნის შიგნით არსებული ენერგორესურსების მარაგების შეფასება.

წინამდებარე ნაშრომში მოკლედ განხილულია საქართველოს ენერგორესურსები და მათ გამოყენებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემა.

ნახშირის რესურსები, მისი მოპოვების დინამიკა და ლაბის ეფექტურობა

სპეციალისტების აზრით ნახშირის პროგნოზული მარაგი საქართველოში აღემატება 700 მლნ ტონას. აქედან ტყიბული-შაორის საბადოს სამრეწველო მარაგი აღემატება 250 მლნ ტონას, ახალციხის მურა ნახშირისა — 70 მლნ ტონას, ხოლო ტყვარჩელის 20 მლნ ტონას.

საქართველოში ძვანახშირის მოპოვება სამოციანი წლებიდან დაიწყო 3 მილიონი ტონიდან 28 ათას ტონამდე შემცირდა.

სამოციანი წლების დასაწყისში საქართველოს მასშტაბში ყოველწლიურად მოიპოვებოდა დაახლოებით 3 მლნ ტონა ნახშირი, მაგრამ შემდგომ, როდესაც პრიორიტეტული მნიშვნელობა მიენიჭა ნავთობსა და აირს, მოპოვების დონე თანდათანობით შემცირდა და მი-იან წლებში შეადგინა დაახლოებით 1,5 მლნ ტონა წელიწადში. 1990 წლიდან კი, ცნობილი მიზეზების გამო, ნახშირის მოპოვებას დოზე კატასტროფულად დაეცა და 1996 წელს შეადგინა მხოლოდ 28 ათასი ტონა (ცხრ. N1).

ცხრილი N1

ნახშირის მოპოვების დინამიკა

	1970	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ტყიბ.-შაორი	1243	1240	1212	1180	665			82,2	45,0	30,0	28,0
ტყვარჩელი	95	1759	598	969	290						
აიალციხე	108	51	50	25							
სულ	2298	2050	1860	1674	955	697	108,5	82,2	45,0	30,0	28,0

ამჟამად, ნახშირის მრეწველობაში მეტად მძიმე მდგომარეობაა, რაც გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ განწყვეტილია კავშირები რუსეთთან, უკრაინასთან და სხვა ქვეყნების შესაბამის უწყებებთან და ორგანიზაციებთან, საიდანაც შემოდის მუქანიზმები, სათადარიგო ნაწილები და მონეობილობები.

საქართველოში ნახშირის მრეწველობის აღდგენისა და მისი კომპლექსურად გამოყენების სახელმწიფო

პროგრამის შემუშავება, რომელიც გათვალისწინებული იქნება რეგორც ეკონომიკური, აგრეთვე სოციალური, პოლიტიკური და ეკოლოგიური საკითხები, დარგის აღორძინების ერთ-ერთ აუცილებელ ფაქტორად მიგვაჩნია.

ნახშირის მრეწველობაში არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით 1995 წლის 15 ოქტომბერს გამოიცა სახელმწიფო მეთაურის ბრძანებულება N 429, რომელიც გულისხმობდა შახტებისა და შემსაბამისი ხანარმოების ამოქმედების ხელშეწყობას და განვითარებას. მიუხედავად ამ დადგენილებისა, დარგის მდგომარეობა მეტად მძიმეა, რაზეც მეტყველებს შემდეგი მონაცემი. 1998 წლის იანვრის პირველ დეკადაში არ მომხდარა ნახშირის არაერთი მოპოვება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ნახშირის მრეწველობის აღდგენა და მისი შემდგომი ეფექტურად და რაციონალურად გამოყენება ურთულესი საკითხია, რომელიც მოითხოვს მძლავრ ფინანსურ ბაზას, ინტელექტუალურ და ფიზიკურ შრომას.

ჩვენი აზრით, აუცილებელია შემუშავდეს საქართველოში ნახშირის მრეწველობის აღდგენისა და მისი კომპლექსურად გამოყენების სახელმწიფო პროგრამა, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება როგორც ეკონომიკური, აგრეთვე სოციალური და პოლიტიკური საკითხები. სახელმწიფო პროგრამის შემუშავებას წინ უნდა უსწრებდეს შესაბამისი კვლევითი სამუშაოები, რომლებიც შეისწავლიან ან დაადგენენ ნახშირის მოპოვებისა და გამოყენების თანამედროვე მოთხოვნილებებს და ტექნოლოგიებს.

ნახშირის რაციონალურად გამოყენების ორგანიზაცია წარმოადგენს უმთავრეს და აუცილებელ ამოცანას, რომელიც ცხადია ვადაწყვეტილი უნდა იქნას მოპოვებული ნახშირის და მისი თანამდევ მიწერა-ლური კომპონენტების კომპლექსური გადამუშავების და გამოყენების საფუძველზე.

საქმეს ართულებს ისიც, რომ პურსაქვეტიული მიმართულებების დადგენისათვის აუცილებელია დიფერენცირებული მიდგომა ცალკეული საბადოებისათვის, შესაბამისად მოპოვებული ნახშირების კომპლექსური გამოყენების მიმართულებებიც იქნება სხვადასხვა.

ამ მიმართულებით საქართველოში ჩატარებულია გარკვეული მეცნიერული კვლევები და მიღებულია რიგი შედეგებიც. საქართველოს აკადემიის არაორგანიზებული ქიმიისა და ელექტროქიმიის ინსტიტუტის სპეციალისტების აზრით, ტყიბულის აუზის ნახშირების გამოყენების ძირითად და პურსაქვეტიულ მიმართულებებად მიჩნეულია: გაკეთილშობილებული მყარი სათბობის წარმოება, ადგილზე თბოელექტროსადგურებში გამოყენება ელექტროენერჯის მისაღებად, სინთეტიკური სათბობის მიღება, სადგურში წვის შედეგად მიღებული ნარჩენების გამოყენება სხვადასხვა მიზნებისათვის და ა.შ. ყველა ამ მიმართულებით ჩატარებულია შესაბამისი კვლევები და მიღებულია სანყიხი და საინტერესო შედეგები. მაგალითად, ტყიბულის შახტების ნარჩენების გამოყენება ასფალტო-ბეტონის წარმოებაში.

რაც შეეხება ახალციხის მურა ნახშირის საბადოს ათვისებას და მის გამოყენებას, უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევები ტარდებოდა ეპიზოდურად (ფინანსების უქონლობის გამო), რის გამოც ამ სამუშაოებიდან მიღებულ შედეგებს დღეისათვის პრაქტიკული ღირებულება არ გააჩნიათ. მაშინ, როდესაც დღის წესრიგში დადგება საბადოს პრაქტიკულად ამოქმედების საკითხი, გათვალისწინებული უნდა იყოს ნინასნარი კვლევები მათი ტექნოლოგიური შესაძლებლობების დასადგენად. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ ვერ კიდევ გავრცელებულია მოსაზრება, რომ ახალციხის ნახშირები მათი უზენაესრიანობის გამო უპურსაქვეტივოა. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ამჟამად უკვე ცნობილია ნაცროანობის დაწვევის მეთოდები გამდიდრების პროცესების გარეშე და რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, თვით მინერალური ნაწილი განხილულ უნდა იქნას როგორც ნედლეული, რომლიდანაც შეიძლება მივიღოთ სხვადასხვა სასარგებლო პროდუქტი.

დანერვილებითი ინფორმაცია საქართველოს ნახშირის რესურსებზე და მათ მახასიათებლებზე მოცემულია I და II დანართებში.

ნავთობისა და გუნებრივი აირის რესურსები

სამოცდაათიანი წლების დასაწყისისათვის საქართველოში აღმოჩენილი იყო შეიდი მცირე დებიტიანი საბადო, რომელთა საერთო ამოსაღები სანყისი მარაგი შეადგენდა მხოლოდ 2 მილიონ ტონას. ამ დროისათვის საქართველოში წელიწადში მოიპოვებოდა მხოლოდ 30 ათასი ტონა ნავთობი. ამ დროისათვის საქართველო მოიხმარდა ძირითადად იმპორტირებულ ნავთობპროდუქტებს (3 მილიონი ტონა). მონაცემები საქართველოში იმპორტირებულ ნავთობპროდუქტებზე მოცემულია III დანართში). ბოლო წლებში კერძო სექტორის მიერ იმპორტირებული ნავთობპროდუქტების ზუსტი რაოდენობა დაუდგენელია.

1974 წელს თბილისის მიმდებარე რაიონში მანამდე უცნობი საბადოს აღმოჩენამ სწრაფად გაზარდა ნავთობის მოპოვება, რომელმაც 1980 წელს 3 მილიონ ტონას გადააჭარბა. სამწუხაროდ ძალიან სწრაფად, კერძოდ 1984 წლიდან, მოპოვება მკვეთრად შემცირდა, რაც მარაგების ამონურვასთან იყო დაკავშირებული. შემდეგ, 1994 წლამდე ნავთობის მოპოვება საქართველოში წელიწადში საშუალოდ 180 ათას ტონას უტოლდებოდა, რაც შემდეგ კიდევ უფრო შემცირდა და 1993 წელს მხოლოდ 90 ათასი ტონა შეადგინა.

1994-96 წლებში და 1997 წლის პირველ ნახევარში საქართველოში მოპოვებული ნავთობის რაოდენობა მოცემულია ცხრილ N2-ში. დეპარტამენტი "საქნავთობის" მონაცემებით საქართველოს ტერიტორიაზე 1994 წლამდე მოპოვებულია დაახლოებით 26 მლნ ტონა ნავთობი, ხოლო დარჩენილი სამრეწველო მარაგები შეადგენს მხოლოდ 12 მლნ ტონას. ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს, რომ ნინასნარ შეფასებული მარაგები, რომელთა გადაყვანა სამრეწველო მარაგებში მოითხოვს გარკვეული ბურღვითი სამუშაოების ჩატარებას, შეფასებულია 20 მლნ ტონის ოდენობით.

ნავთობის მოპოვების დინამიკა 1994-96 წლებში
და 1997 წლის პირველ ნახევარში (საბადოების მიხედვით, ტონაჟით)

	1994	1995	1996	1997 (6 თვე)
მირზანის	294	338	360	150.6
ნორიო	24.5	462	530	85
სუფსა	207	452	407	
შრომისუბანი	896	827.6	947	703.6
ტარიბანი	576	512	200	212.4
თელეთი	301.5	160	1035	1568
სამგორის სამხრეთ				
გუმბათი	331	366	6208	3687
რუსთავი	176	—	—	—
	(კონდენსატი)			
კრწანისი	—	—	2802	1714.6
სამგორი	10138	9900.3	23049	
პატარძელის	18942.5	9854	24212.7	18525.4
ნისიწმინდა	25120	19420	68109.8	4503.9
სულ	56810.5	42291.9	127860.5	31150.5

არსებობს აგრეთვე დამატებითი პერსპექტიული ტერიტორიები, რომელთა უმრავლესობა ბურღვაში არ იმყოფება და რომელთა რესურსები შეფასებულია დაახლოებით 60 მლნ ტონით. აუცილებელია აღინიშნოს აგრეთვე საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული ნავთობის პროგნოზული მარაგების რაოდენობა, რომელიც შეფასებულია სხვადასხვა რეგიონების გეოლოგიური ავტობუსების მიხედვით და რომელიც შეადგენს დაახლოებით 460 მლნ ტონას. ამრიგად, ნავთობის საწყისი ფაქტური რესურსი შეიძლება შეფასებული იქნას დაახლოებით 550 მლნ ტონის რაოდენობით.

ბუნებრივი აირი

რაც შეეხება ბუნებრივი აირის მოპოვებას და მის რესურსებს საქართველოში, აქ შემდეგი სურათია: 80-იანი წლების ბოლოს ბუნებრივი აირის მოპოვებამ საქართველოში შეადგინა 0,3 მლრდ მ³, მაშინ როდესაც 1989 წელს საქართველომ მოიხმარა 6 მლრდ მ³ იმპორტირებული ბუნებრივი აირი, 1996 წლის მონაცემებით ბუნებრივი აირის დარჩენილი სამრეწველო მარაგი 2,5 მლრდ მ³-ით განისაზღვრება. რაც შეეხება ნისასნარ შეფასებულ მარაგებს, იგი განისაზღვრება კიდევ დამატებით 2,5 მლრდ მ³-ით. ბუნებრივი აირის პროგნოზული მარაგები საქართველოში განისაზღვრება 90 მლრდ მ³-ით.

საქართველოში ნავთობისა და გაზის რეალური ათვისება პოტენციური შესაძლებლობის 6.6% და 2.9%-ს შაღვანს.

ნავთობისა და ბუნებრივი აირის მოპოვების პოტენციური შესაძლებლობა წელიწადში (1996 წლის მონაცემებით) 180 000 ტონა ნავთობით და 45 მლნ მ³ აირით განისაზღვრებოდა, რაც სრული შესაძლებლობების ძალიან მცირე ნაწილს შეადგენს: ნავთობისათვის დაახლოებით 6.6%-ს, ხოლო ბუნებრივი აირისათვის — 2.9%-ს. ნედლეულის ათვისების ასეთი დაბალი ხარისხი მიუთითებს დარგის განვითარების აუცილებლობაზე. სამწუხაროდ ნავთობისა და ბუნებრივი აირის საბადოების ათვისება მოითხოვს დიდ კაპიტალდაბანდებს და ამიტომაც დარგის შემდგომი პერსპექტივები ძირითადად დამოკიდებულია უცხოური ინვესტიციების მოზიდვასთან.

ამჟამად უკვე შექმნილია რიგი ერთობლივი საწარმოებისა, რომლებიც უკვე შეუდგენს მუშაობას. ამ საქმიანობის დადებითად დამთავრების შემთხვევაში ძირითად ამოცანას წარმოადგენს მიღებული ნედლეულის ეფექტურად და მოშებთანად გამოყენება და არა განიავება, როგორც ეს უახლოეს წარსულში ხდებოდა.

საქართველოში მოპოვებული ნავთობი გადაუშავების გარეშე გადის მთლიანად საზღვარგარეთ, რითაც ძვეყანა კარგავს მნიშვნელოვან შემოსავალს.

დღეისათვის საქართველოში მოპოვებული ნავთობი გადაუშავების გარეშე გადის მთლიანად საზღვარგარეთ, რითაც ჩვენი აზრით ქვეყანა კარგავს მნიშვნელოვან შემოსავალს. აქედან გამომდინარე, აუცილებლად მიეცაჩნია ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნების რაც შეიძლება სწრაფად ამოქმედება.

ჰიდროენერგეტიკული რესურსები და მათი გააოყენების პლანპროექტი

საქართველოს ჰიდროენერგეტიკული რესურსების სრული პოტენციალი შეადგენს 159.4 მლრდ კვტს-ს წელიწადში. დიდი მდინარეების (რიონი, ენგური, მტკვარი, კოდორი, ბზიფი) წილი შეადგენს 50%-ს, საშუალო — 35%-ს, ხოლო მცირე მდინარეებისა დაახლოებით 15%-ია. დიდი და საშუალო მდინარეების ტექნიკური პოტენციალი შეადგენს 81 მლრდ კვტს-ს წელიწადში და აქედან 73% მოდის დასავლეთ საქართველოზე. მცირე მდინარეების ტექნიკური პოტენციალი შეადგენს 7.5 მლრდ კვტს-ს წელიწადში. საქართველოს მდინარეების ჰიდროენერგეტიკული რესურსების ეკონომიკურად

ეფექტური პოტენციალი შეადგენს 32 მლრდ კვტსთ-ს ანუ ტექნიკური პოტენციალის დაახლოებით 34%-ს.

აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკურად ეფექტური პოტენციალი განსაზღვრული იყო 1970 წლის მდგომარეობის მიხედვით და ცხადია დღეისათვის ეს ციფრი (32 მლრდ კვტსთ) მოითხოვს დაზუსტებას, რადგანაც საბოლოო ფასების ზრდამ შეიძლება გამოიწვიოს ამ სიდიდის მნიშვნელოვანი ცვლილება. 1990 წლის დასაწყისისათვის საქართველოს ჰიდროელექტროსადგურებზე ინარმოებოდა დაახლოებით 8 მლრდ კვტსთ ელექტროენერგია, ანუ ეკონომიკურად ეფექტური პოტენციალის დაახლოებით 25%. სამწუხაროდ შემდგომ წლებში ელ. ენერჯის ნარმოება ჰიდროელექტროსადგურებზე შემცირდა თითქმის ორჯერ, რაც გამოწვეული იყო მონოპოლიზა-დანადგარების მწყობრიდან გამოსვლით. ცხრილ N3-ში მოცემულია საქართველოს მდინარეების ტექნიკური და ეკონომიკურად ეფექტური პო-

საქართველოში საშუალო მდინარეების ენერგეტიკული პოტენციალის მხოლოდ 5.5%-ია ათვისებული.

რაც შეეხება საქართველოში არსებულ მცირე ჰესებს, მათი ტექნიკური მონაცემების (ცხრილი 4) ანალიზი იძლევა შემდეგ სურათს:

1. უმეტესი ნაწილი აგებულია 40-იან და 50-იან წლებში და მონოპოლიზა-დანადგარები დაქველავებულია;
2. დადგმული სიმძლავრე შეადგენს მხოლოდ 47 მგვტ-ს;
3. საპროექტო წლიური გამოშვება შეადგენს დაახლოებით 245 მლნ კვტსთ-ს, რეალური გამოშვება კი უტოლდება დაახლოებით 8.2 მლნ კვტსთ-ს, საპროექტო გამოშვების მხოლოდ 32%;
4. ამჟამად მოქმედი ჰესების დიდი ნაწილი პრივატიზებულია. სპეციალისტების შეფასებით საქართველოში შესაძლებელია აგებული იქნას 200-მდე მცირე

ცხრილი 3

მდინარის აუზის დასახელება	ტექნიკური და ეკ. ეფექტური პოტენციალი მლრდ/კვტსთ წელ.	ათვისებული მლრდ/კვტსთ წელ.	ათვისების წილი %
რიონი	190.9/7.0	2.11	11/30
ენგური	13.4/10.0	5.12	38/51.8
მტკვარი	11.6/2.2	1.47	13/66.8
კოდორი	9.5/5.3	—	—
ბზიფი	4.7/1.5	—	—
ჯამი	58.2/26.0	8.70	33.5
დანარჩენი მდინარეები	22.8/6.0	0.33	5.5
მცირე მდინარეები	7.5/1.5	0.3	20

ტენციალი და მათი გამოყენების მდგომარეობა.

ამ მონაცემების საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი დასკვნები:

საქართველოს სამი (რიონი, ენგური, მტკვარი) ძირითადი წყალუხვი მდინარით ეკონომიკურად ეფექტური პოტენციალის საკმაოდ დიდი ნაწილია ათვისებული (45.3%). რაც შეეხება საშუალო და მცირე მდინარეებს, აქ სურათი განსხვავებულია და ეს ვასაგებიცაა, რადგანაც ყოფილი საბჭოთა კავშირის ენერგეტიკული პოლიტიკა არ ითვალისწინებდა მცირე ჰიდროენერგეტიკის განვითარებას და შესაბამისად ფინანსირებაც არ არსებობდა.

ცხრილ N3-დან ნათლად ჩანს, რომ ამ მხრივ საქართველოში მნიშვნელოვანი რეზერვაა. კერძოდ, საშუალო მდინარეების პოტენციალის მხოლოდ 5,5%-ია ათვისებული.

რე ჰესი, რომლებიც მოამარაგებენ ელ. ენერჯით მთიან და ელ. ენერჯის ძირითადი გადამცემი ხაზებიდან დიდი მანძილით დაცილებულ რეგიონებს.

თუ გადავხედავთ საქართველოში არსებული მცირე ჰესების მონაცემებს (ცხრილი N4), მივიღებთ შემდეგ სურათს:

მათი საერთო დადგმული სიმძლავრე შეადგენს დაახლოებით 37 მგვტ-ს, ხოლო საშუალო წლიური გამოშვება დაახლოებით 8 მლნ კვტსთ-ს. ამ ციფრებიდან გამომდინარეობს, რომ მცირე ჰესებზე დადგმული სიმძლავრეების გამოყენების კოეფიციენტი შეადგენს დაახლოებით 21%-ს, რაც ძალიან დაბალი მაჩვენებელია.

საპარტოვო არსებული მცირე ჰიდროელექტროსადგურების ძირითადი მონაცემები

N	დასახელება და მდინარე	გაშენების წელი და ქვის ტიპი	დადგმული სიმძლავრე მგვტ	ელ. ენერჯის საპროექტო და ხამ. წლიური გამორუშვება მდნ. კვტსთ	ქვის მდგომარეობა და მდგომარეობა
1	აჭიქესი	1958 წ.			მუშაობს
2	აჭარის წყალი ქობულაძისი	სეზონური 1954 წ.	1.000	8.0/2.0	არ არის პრივატიზებული მუშაობს
3	ქობულაძისი ვახტანგისი	სეზონური 1956 წ.	0.74	4.0/1.9	არ არის პრივატიზებული მუშაობს
	ვახტანგისი	სეზონური	1.43	9.0/1.7	არ არის პრივატიზებული
4	ვახტანგისი	1951 წ.			მუშაობს
5	ვახტანგისი	სეზონური	0.28	1.6/0.25	არ არის პრივატიზებული
6	ვახტანგისი	1972 წ.	0.5	2.0/0.2	მუშაობს ერთი ფრეკაში
7	ვახტანგისი	სეზონური			არ არის პრივატიზებული
8	ვახტანგისი	1967 წ.	6.0	31.0/11.0	მუშაობს
9	ვახტანგისი	სეზონური			პრივატიზებულია
10	ვახტანგისი	1967 წ.	5.35	25.0/*	პრივატიზებულია
11	ვახტანგისი	1942 წ.	4.8	20.0/5.85	მუშაობს
12	ვახტანგისი	სეზონური			პრივატიზებულია
13	ვახტანგისი	1953 წ.			მუშაობს
14	ვახტანგისი	სეზონური	3.0	15.0/4.37	პრივატიზებულია
15	ვახტანგისი	1951 წ.	3.0	14.0/1.59	პრივატიზებულია
16	ვახტანგისი	1964 წ.	2.75	13.0/3.82	პრივატიზებულია
17	ვახტანგისი	1928 წ.	1.75	11.0/5.81	პრივატიზებულია
18	ვახტანგისი	სეზონური			
19	ვახტანგისი	1953 წ.			
20	ვახტანგისი	სეზონური	1.7	11.0/2.43	პრივატიზებულია
21	ვახტანგისი	1953 წ.	1.5	9.0/3.7	პრივატიზებულია
22	ვახტანგისი	სეზონური			
23	ვახტანგისი	1936 წ.			
24	ვახტანგისი	სეზონური	1.26	9.0/4.22	პრივატიზებულია
25	ვახტანგისი	1957 წ.	2.08	12.0/*	პრივატიზებულია
26	ვახტანგისი	სეზონური			
27	ვახტანგისი	1951 წ.	0.44	3.0/*	პრივატიზებულია
28	ვახტანგისი	სეზონური			
29	ვახტანგისი	1950 წ.	0.28	2.0/0.38	პრივატიზებულია
30	ვახტანგისი	სეზონური			
31	ვახტანგისი	1935 წ.	0.4	3.0/0.72	პრივატიზებულია
32	ვახტანგისი	სეზონური			
33	ვახტანგისი	1963 წ.	0.17	1.0/0.32	
34	ვახტანგისი	სეზონური			
35	ვახტანგისი	1950 წ.	1.6	11.0/8.0	
36	ვახტანგისი	სეზონური			
37	ვახტანგისი	1949 წ.	0.38	2.0/0.9	
38	ვახტანგისი	სეზონური			
39	ვახტანგისი	1938 წ.	0.8	4.0/2.0	
40	ვახტანგისი	სეზონური			
41	ვახტანგისი	1949 წ.	0.98	5.0/2.3	
42	ვახტანგისი	სეზონური			
43	ვახტანგისი	1956 წ.	0.5	2.0/0.3	
44	ვახტანგისი	სეზონური			
45	ვახტანგისი	1952 წ.	2.1	12.0/2.4	
46	ვახტანგისი	სეზონური			
47	ვახტანგისი	1941 წ.	0.98	3.0/1.3	არ მუშაობს 1989 წლიდან
48	ვახტანგისი	სეზონური			
49	ვახტანგისი	1937 წ.	0.05	1.0/0.25	
50	ვახტანგისი	სეზონური			
51	ვახტანგისი	1947 წ.	0.2	1.0/0.9	არ მუშაობს 1991 წლიდან
52	ვახტანგისი	სეზონური			
53	ვახტანგისი		247 მგვტ.		

ჰიდროენერგორესურსების გამოყენების პრინციპები და ღონისძიებები მათი რეალიზაციისათვის

როგორც უკვე აღნიშნული იყო, ბოლო წლებში ჰიდროელექტროსადგურებზე გამოიშუშებული ელექტროენერჯის რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირდა, რაც ძირითადად გამოწვეულია მოწყობილობა-დანადგარების მწყობრიდან გამოსვლით. სპეციალისტების გამოანგარიშებით არსებული ჰიდროელექტროსადგურების აღრინდელ დონემდე რეაბილიტაცია საშუალებას მისცემს სისტემას დამატებით გამოიშუშოს 2 მლრდ კვტსთ ელექტროენერჯია (1996 წელს სისტემამ მთლიანად გამოიშუშა 7.2 მლრდ კვტსთ).

არსებული ჰიდროელექტროსადგურების რეაბილიტაცია სისტემას დამატებით 2 მლრდ კვტსთ ელექტროენერჯის გამოშვების საშუალებას მისცემს.

სპეციალისტების შეფასებით არსებული ჰიდროელექტროსადგურების რეაბილიტაციისათვის აუცილებელია დაახლოებით 300 მილიონი ამერიკული დოლარის ექვივალენტური ფინანსირება. რადგანაც საქართველოს დღევანდელ პირობებში არა აქვს საშუალება დააფინანსოს ეს ღონისძიება, აუცილებელია უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, რაც თავის მხრივ, მოითხოვს ამ საკითხის საინვესტიციო მომზადებას.

პირველ რიგში აუცილებელია ტექნიკო-ეკონომიკური გაანგარიშების საფუძველზე დაფუძნებული სარეაბილიტაციო გეგმის და მისი განხორციელების თანამდებრული პროგრამის შემუშავება. რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, ასეთი გეგმა (დამტკიცებული) არ არსებობს და აქედან გამომდინარე ძნელდება პოტენციურ ინვესტირებთან ურთიერთობა.

რეაბილიტაციის საშუალებათა ერთად დაწყებულ უნდა იქნას სამუშაოები, რომელიც მიმართული იქნება ეკონომიკურად ეფექტური ჰიდროენერგორესურსების დარჩენილი ნაწილის თანდათანობით ათვისებისკენ (დაახლოებით 23 მლრდ კვტსთწელიწადში).

რაც შეეხება ჰიდროენერგორესურსების ეკონომიკურად ეფექტური პოტენციალის დარჩენილი ნაწილის შემდგომ ათვისებას, ამისათვის პირველ რიგში აუცილებლად მიგვაჩნია დაზუსტებული იქნეს ეკონომიკურად ეფექტური პოტენციალი.

დღეისათვის არ არსებობს საქართველოს ჰიდროენერგორესურსების გამოყენების ერთიანი სახელმწიფო კონცეფცია და მათი ათვისების სახელმწიფო პროგრამა.

მიუხედავად იმისა, რომ ჰიდროენერგორესურსების გამოყენებასთან დაკავშირებულ პრობლემებზე ჩატარებულია დიდი რაოდენობის კვლევები, დღეისათვის არ არსებობს საქართველოს ჰიდროენერგორესურსების გამოყენების ერთიანი კონცეფცია და ცხადია არ არსებობს ჰიდროენერგორესურსების ათვისების სახელმწიფო პროგრამა.

ექსპლარემია ის აზრი, რომ ჰიდროენერგეტიკა უნდა იყოს საქართველოს ენერჯის სისტემის ერთ-ერთი წამყვანი მიმართულება და რომ მას უნდა მიენიჭოს ერთ-ერთი პრიორიტეტი საქართველოს

ენერგეტიკის აღორძინების დროს.

აქედან გამომდინარე, აუცილებლად მიგვაჩნია, რომ სასწრაფოდ უნდა დაიწყოს ჰიდროენერგორესურსების გამოყენების სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება. ცხადია, რომ ეს პროგრამა სრულ თანხმობაში უნდა იყოს ენერგეტიკულ პოლიტიკასთან და ის უნდა ითვალისწინებდეს ყველა თანამედროვე მოთხოვნილებას (პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკოლოგიურ და სხვა).

დანვრილებითი ინფორმაცია საქართველოს მდინარეების შესახებ შეიძლება მოძებნილ იქნას სპეციალურ ლიტერატურაში [1, 2, 3].

მზის გამოსხივება

საქართველოს ტერიტორიაზე (70 ათასი კვ.კმ) მოსაძინებელი მზის გამოსხივების ენერჯია შეადგენს -10¹⁴ კვტსთ-ს წელიწადში, რაც ენერჯის დღევანდელ მოთხოვნილებას აღემატება -2000-ჯერ. მზის ენერჯიის დღევანდელი მოძინება საქართველოს ცალკეული რეგიონებისათვის მოცემულია რუქა N1-ზე. როგორც ამ რუქიდან ჩანს, საქართველოს ტერიტორიაზე არის 5 განსხვავებული ზონა, რომელთა მახასიათებლები ასახულია რუქაზე მოცემულ ცხრილში.

სპეციალისტების შეფასებითა ზონებისათვის, რომლებისთვისაც მზის ნათების ხანგრძლივობა მეტია ან უახლოვდება 2000 სთ-ს წელიწადში (ზონა A და B) ეკონომიკურად გამართლებულია მზის ენერჯიის გარდამქმნელი თითქმის ყველანაირი სისტემის გამოყენება. ზევრ შემთხვევაში გამართლებულია ფოტოელექტრული გარდამქმნელების პრინციპზე მომუშავე ელექტროსადგურების მშენებლობაც (კი, რომელიც ჯერჯერობით თავისი ტექნოლოგიური სირთულეების გამო ძვირადღირებული სისტემებია.

ზონები, რომელთა მახასიათებლები შეესაბამება ზონა C-ს, იძლევიან პელიოდანადგარების სტაბილური მუშაობის საშუალებას. ამ ზონებში ეკონომიკურად გამართლებულია თბური პელიოდანადგარების გავრცელება (გათბობა, ცხელწყალმომსახურება, შრობა და ა.შ.).

როგორც რუქა N1-დან ჩანს, საქართველოს ტერიტორიის დიდი ნაწილი მიეკუთვნება იმ ზონებს, რომლებშიც ეკონომიკურად გამართლებულია მზის გამოსხივების ენერჯიის გამოყენება. მიუხედავად ასეთი პირობებისა, მზის ენერჯია საქართველოში უმნიშვნელოდ გამოიყენება. 80-იანი წლების ბოლოსათვის საქართველოში დამონტაჟებული იყო -60 ათასი მ 2 საერთო ფართის მქონე თბური კოლექტორები ცხელწყალმომსახურების მიზნით. შემდგომში ეს ციფრი აღარ გაზრდილა და დღეისათვის მათი დიდი ნაწილი სხვადასხვა მიზეზების გამო აღარ ფუნქციონირებს.

საქართველოში მზის ენერჯიის გამოყენება სისტემების ფართოდ დანერგვა რომორც აკონომიკური, ასევე გარემოსდაცვითი თვალსაზრისითაა გამართლებული.

წინა წლებში (საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში) მზის ენერჯიის გამოყენებული სისტემების

გავრცელებას ამუხრუჭებდა ორგანულ სათბობზე დაბალი ფასები. დღევანდელ პირობებში, როდესაც სათბობზე ფასები გაუთანაბრდა საერთაშორისო ფასებს და დღითი-დღე მკაცრდება გარემოს დაცვითი ღონისძიებები, აუცილებელი ხდება მზის ენერჯის გამოყენებელი სისტემების ფართო მასშტაბით გავრცელება.

საქართველოში 1 მ² ფართის მქონე მზის თბურ კოლექტორს შეუქმნია წლის განმავლობაში დაზოგოს 150-200 კვ.ა. სათბობი.

პრაქტიკაში მათი დანერგვისათვის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს ღირებულება და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, საიმედოობა და ექსპლუატაციის სიმარტივე. როგორც პრაქტიკაში დაგვიანა, საქართველოს პირობებში, 1 მ² ფართის მქონე მზის თბურ კოლექტორს შეუძლია წლის განმავლობაში დაზოგოს 150-200 კვ.ა. სათბობი. მარტივი გაანგარიშებით შეიძლება დავადგინოთ, რომ წავითის, თხევადი აირისა და ბუნებრივი აირის დღევანდელი გასაყიდი ფასების პირობებში, მზის თბური კოლექტორების თვისგამოსყიდვის ვადა იქნება 4, 2 და 10 წელი შესაბამისად (1 მ² ფართის მქონე კოლექტორის ფასი დამსმარე მოწყობილობებით მერყევობს 250-300 აშშ დოლარის ფარგლებში).

რაც შეეხება მზის ელექტროსადგურებს (თერმოდინამიკური ციკლის თუ ფოტოელექტრული გარდაქმნელების საშუალებით), მათი ღირებულება ჯერ კიდევ საკმაოდ მაღალია. 1 კვტ დადგმული სიმძლავრის ღირებულება საშუალოდ 5 ათას აშშ დოლარს აღწევს.

თერმოდინამიკული ციკლით მომუშავე მზის ელექტროსადგურებში, მიუხედავად თავდაპირველი იმედისმოცემი სადემონსტრაციო დანადგარების აგებისა, ვერ შპოვებს ფართო გავრცელება და ძირითადი ყურადღება გადატანილ იქნა ფოტოელექტრული გარდაქმნელების ბაზაზე დაფუძნებული სადგურების მშენებლობაზე. ამგვარად აშშ-ში, იაპონიაში და იტალიაში დამთავრების სტადიაშია - 1 მგვტ სიმძლავრის მზის ფოტოელექტროსადგურები.

ამ მიმართულებით მსოფლიოში და საქართველოშიც მიმდინარეობს მნიშვნელოვანი მეცნიერული კვლევები, რომლებიც ძირითადად მიმართულია ტექნოლოგიების დახვეწაზე და შესაბამისად ღირებულების შემცირებაზე. ფოტოელემენტების მრეწველობა მსოფლიოში 1994 წელს შეადგენდა 60 მგვტს და ყოველწლიურად იზრდება 10%-ით. 1995 წელთან შედარებით ფასები შემცირდა დაახლოებით 10-ჯერ, მაგრამ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჯერ კიდევ საკმაოდ მაღალია.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს მზის ენერჯის გამოყენებელი ე.წ. პასიური სისტემები, ისინი ძირითადად გამოიყენება მშენებლობაში და არქიტექტურაში. როგორც ცნობილია, მზისგან გათბობაზე თუ მის კონდიცირებაზე (კომფორტული პირობების შექმნაზე) იხარჯება საკმაოდ დიდი ენერჯია, რომელიც შეიძლება მნიშვნელოვნად შემცირდეს მზის ენერჯის გამოყენებელი პასიური სისტემების საშუალებით.

საქართველოს ბუნებრივ-კლიმატური პირობების

გათვალისწინებით და შეფასებითი გაანგარიშებით, დადგენილია, რომ მზის ენერჯის გამოყენებით თბომომარაგების სისტემებში, შეიძლება დაზოგილი იქნას 800 ათასი ტ.პ. სათბობი (1 ტ.პ. სათბობის ფასი შეადგენს 50-70 აშშ დოლარს). ინფორმაცია მზის ენერჯის კომპლექსურ მახასიათებლებზე საქართველოს ტერიტორიისათვის და ცალკეული დასახლებული პუნქტებისათვის მოცემულია IV და V დანართში.

ქარის ენერჯია

ქარის ენერჯიის პრაქტიკული ათვისება მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა და მომავლისთვისაც დიდი პერსპექტივები ისახება (დანართი VI და VII). აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ბოლო წლებში ქარის ენერჯიის ათვისება დაიწყო ქვეყნებში, რომლებსაც არ გააჩნიათ ქარის დანადგარების წარმოების საკუთარი საშუალებები (ინდოეთი, პორტუგალია, ბრაზილია, მექსიკა, ახ. ზელანდია და სხვა). მნიშვნელოვანი გეგმები აქვთ ევროპის ქვეყნებს, სადაც 2000 წლისათვის ნავარაუდევია დადგმული სიმძლავრის გაზრდა დაახლოებით 1000 მგვტ-ით (1995 წლისათვის ევროპის ქვეყნებში ქარის ელ. სადგურების დადგმული სიმძლავრე შეადგენდა დაახლოებით 2000 მგვტ-ს).

უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში ქარის ელ. სადგურებზე მიღებული 1 კვტსთ ენერჯიის ღირებულება დაახლოებით ათ-ჯერ შემცირდა.

ენერგეტიკის ამ დარგის პროგრესისა და პერსპექტივების ერთ-ერთი ძირითადი მაჩვენებელი არის ის, რომ უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში ქარის ელ. სადგურებზე მიღებული 1 კვტსთ-ის ენერჯიის ღირებულება შემცირდა 50 ცენტრიდან დაახლოებით 5 ცენტრამდე.

ქარის ენერჯიის გამოყენების თვალსაზრისით საქართველოს გააჩნია კარგი პერსპექტივები, რომლის არ გამოყენება მოცემულ პირობებში არ იქნებოდა გამართლებული. სატემ იმაში მდგომარეობს, რომ სხვადასხვა ენერგეტიკული და გარემოს დაცვის ორგანიზაციები ყოველმხრივ მხარს უჭერენ ქარის ენერგეტიკის განვითარებას მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში და მზად არიან მნიშვნელოვანი დახმარება გაუწიონ ამ ქვეყნებს. ამასთან ერთად შექმნილია რიგი საეციალური ფონდებისა, რომლებიც ემსახურებიან იგივე მიზნებს.

მრავალწლიანი (1936 წლიდან) დაკვირვების მონაცემების ანალიზიდან დადგენილია რეგიონები და ის ტერიტორიები, სადაც მიზანშეწონილია და კარგი პერსპექტივებია ქარის ენერგეტიკის განვითარებისათვის. საქართველოს ტერიტორიის დარაიონების რუქა ქარის ენერგეტიკული მაჩვენებლების მიხედვით მოცემულია ნახ. 2-ზე, ხოლო დანართ VIII-ში მოცემულია ამ დანართების მიხედვით ქარის კომპლექსური ენერგეტიკული მახასიათებლები.

ქარის სრული ენერგეტიკული პოტენციალიდან (1300 მლრდ კვტსთ) ტექნიკურად გამოსაყენებელი ნაწილი შეადგენს მხოლოდ 0,3%-ს (4,5 მლრდ

კვლევით). რაც შეეხება ეკონომიკურად ეფექტურ პოტენციალს, ეს სიდიდე დადგენილი არ არის. დარგი განიცდის მნიშვნელოვან პროგრესს, რის გამოც ეს სიდიდე ყოველდღიურად იცვლება.

ქართული საეციალისტიკის მიერ დადგენილია ქარის ენერგეტიკის განვითარებისათვის ხელსაყრელი რეგიონები, რომელთაგან პირველ რიგში აღსანიშნავია ლიხის ქედი (მთასაბუეთი) ცხრა-წყაროს შემოგარენი, მდ. ჭოროხის ხეობა (კაპანდიბი), ფოთის პორტის აკვატორია, რიონის ხეობა, სამგორი, შამისონის უღელტეხილი და ა.შ.

თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ დღეისათვის საქართველოს არ გააჩნია ქარის ენერგეტიკული დანადგარების წარმოების ტექნიკური საშუალებები და შეზღუდულია ფინანსური რესურსები, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ქარის ენერგეტიკის განვითარების მხარდამჭერ საერთაშორისო ინსტიტუტებთან და ფონდებთან თანამშრომლობის გაღრმავებას. ამჟამად მიმდინარეობს მოლაპარაკებები საზღვარგარეთის რამდენიმე ქვეყანასთან, რათა საქართველოში განსორციელებული იქნას ქარის პირველი საცდელი ელ. სადგურის მშენებლობა.

ბიომასის ენერჯია

- ბიომასის რესურსებში ძირითადად იგულისხმება:
 - მერქანი და მისი გადაამუშავების ნარჩენები;
 - სოფლის მეურნეობის მოსავლის ნარჩენები;
 - აგრონარმოებების (მელენიგობა, კონსერვის, შაქრის და სხვა ნარმოებები) ნარჩენები;
 - მცხოვრებლების და მეფრინველეობის ნარმოებების ნარჩენები;
 - კომუნალური ნარჩენები.

ეჭვგარეშეა, რომ საქართველოში არის ასეთი რესურსების მნიშვნელოვანი რაოდენობა, მაგრამ სამწუხაროდ ისინი დეტალურად შეფასებული არ არის.

რაც შეეხება საქართველოს ტყეების (მერქნის) შესწავლას, აქ საქმე შედარებით უკეთესადაა. საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული მერქნის საერთო მარაგი 1990 წლისათვის შეფასებული იყო 418.6 მლნ მ³-ის რაოდენობით. საშუალო წლიური ნაშატი ამ დროისათვის წარმოადგენდა 3.83 მლნ მ³-ს. ერთი ჰექტარი ტყის მასივის საშუალო წლიური ნაშატი შეადგენს 1.82 მ³-ს.

თუ გავაანალიზებთ, ტყით სარგებლობის დინამიკას, დავინახავთ, რომ 1965-1985 წლებში მერქნის წარმოება მნიშვნელოვნად შემცირდა 1,9 მლნ მ³-დან 0,43 მლნ მ³-მდე, რაც გამომწვეული იყო ადრინდელ წლებში გაუმართლებლად ინტენსიური ექსპლუატაციით. შემდეგი წლების დინამიკა, ძირითადად კი ბოლო 7-8 წლისა, არ არსებობს, მაგრამ დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ მდგომარეობა გაცილებით უფრო გაუარესებულია.

ჩვენი აზრით, ამ დარგში მდგომარეობის გამოსასწორებლად აუცილებელია სამუშაოების დაწყება და რაც შეიძლება სწრაფად. საქმე იმაშია, რომ ეკობრიობის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე სულ უფრო მზარდი მნიშვნელობა ენიჭება მერქნის (შემა) გამოყენებას სათბობ-ენერგეტიკული მიზნებისათვის. მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში (ბრაზილია,

საფრანგეთი, შვედია, კანადა და ა.შ.) შემუშავებულია და წარმატებით ხორციელდება სპეციალური პროგრამები. იქმნება სპეციალური სწრაფად მზარდი ტყეების პლანტაციები და მუშავდება მისი პროდუქციის ეფექტურად გამოყენების ტექნოლოგიები.

რამდენადაც პარადოქსალურად არ უნდა გამოიყურებოდეს, ჩვენი აზრით, მაინც საჭიროა საქართველოში ხის ნახშირის წარმოების საკითხის შესწავლა. ცნობილია, რომ მერქნიდან ხის ნახშირის წარმოების დროს შეიძლება მიღებული იქნას რიგი ძვირადღირებული ქიმიური ნაერთებისა. ამასთან ერთად ხის ნახშირის გამოყენებელი ლუშმელები თავისი ეფექტურობით დაახლოებით სამჯერ აღემატებიან შეშის ლუშმელებს და რაც მთავარია ისინი გაცილებით უფრო ნაკლებ ზარალს აყენებენ გარემოს.

თბილისის ნაგავსაყრელებიდან ყოველწლიურად შეიძლება მიღებულ იქნას 120 მლნ მ³ ბიოგაზი, რომელიც იქნება დაახლოებით 100 ათასი ტონა პირობითი სათბობის ექვივალენტი.

რაც შეეხება ბიომასის დანარჩენ რესურსებს, მათმა გამოყენებამაც შეიძლება მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს საქართველოს სათბობ-ენერგეტიკულ ბალანსში. მაგალითისთვის შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი ციფრები. ქ.თბილისის ნაგავსაყრელებზე ყოველწლიურად იყრება დაახლოებით 400 000 ტ საყოფაცხოვრებო ნარჩენები, რომელთა გადაამუშავება დღეისათვის არ ხდება. სპეციალისტიკის შეფასებით, მისი გადაამუშავების შედეგად შეიძლება მიღებულ იქნას 120 მლნ მ³ ბიოგაზი, რომელიც იქნება დაახლოებით 100 ათასი ტონა პირობითი სათბობის ექვივალენტი. ვარდა ამისა, ნარჩენების გადაამუშავების შედეგად მიიღება ეკოლოგიურად სუფთა მინერალური სასუქი მეცხოველეობის ფერმებში და კერძო მეურნეობებში ერთი კილოგრამი ნაკელიდან შესაძლებელია მიღებულ იქნას დაახლოებით 0,3 მ³ ბიოგაზი და ეკოლოგიურად სუფთა სასუქი. სპეციალისტიკის შეფასებით, ადამიანის მოღვაწეობის შედეგად მიღებული ნარჩენებიდან (სოფლის მეურნეობა, კვების მრეწველობა, საყოფაცხოვრებო ნარჩენები და ა.შ.) ეკონომიკურად გამართლებულია და შესაძლებელია მიღებული იქნეს იმ რაოდენობის ბიოგაზი, რომელიც შეცვლიდა მსოფლიოში მომხმარებელი ბუნებრივი აირის 12 %-ს.

ამჟამად მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში (განვითარებულში თუ განვითარებადში) მოქმედებს მრავალი დიდი თუ პატარა ბიოდანადგარები ბიოგაზის მისაღებად. საფრანგეთში ასეთი დანადგარებიდან მიღებული ბიოგაზი ჩართულია ბუნებრივი აირის გამანაწილებელ ქსელში. ინდოეთში მოქმედებს დაახლოებით 2 მილიონი მცირე მცირემწარმოებლობის ბიოდანადგარი და ა.შ.

საყურადღებოა და განხილვის ცალკე თემად შეიძლება გამოგყოს ბიომასიდან ეთილის და მეთილის სპირტების წარმოების საკითხი. დღეისათვის ეს მიმართულება აქტუალურია მსოფლიოს იმ ქვეყნებისათვის, რომელთაც არ გააჩნიათ ნავთობის საკუთარი მარაგები და აქვთ მწვანე ბიომასის მოპოვების კარგი კლიმატური საშუალებები. სპეციალისტიკის

შეფასებით საქართველოში შესაძლებელია მოსავლის ბიომასიდან ყოველწლიურად ვანარმოით 200 ათასი მ³ სპირტი.

უცხოელი ექსპერტების აზრით, საქართველოში ბიომასის ვადამრეწველების თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვამ მნიშვნელოვანი როლი შეიძლება შეასრულოს ენერგომომარაგების გაუმჯობესებაში. მათივე აზრით, მიუხედავად ქართველი სპეციალისტების საკმაოდ კარგი თეორიული და პრაქტიკული გამოცდილებისა, ძალიან მნიშვნელოვანი იქნება საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების გაზიარება.

გეოთერმული ენერჯი

საქართველოს ტერიტორიის გეოთერმული შესწავლილობის თანამედროვე დონის შესაბამისად მის ნიაღში არსებული თერმული წლების პროგნოზული მარაგები თვითდენის პირობებში შეფასებულია 450 ათასი მ³ ოდენობით დღე-ღამეში (სრული მარაგები კი 650 ათასი მ³). (ნახ. N3) მათგან დღეისთვის გამოვლენილია და საექსპლოატაციო მარაგები სხვადასხვა სამრეწველო კატეგორიებით შეფასებულია დაახლოებით 62 ათასი მ³ დღე-ღამეში, ე.ი. საერთო მარაგების 14 %.

დღესდღეობით ათვისებად სპარტ-ველოს ტერიტორიაზე გამოვლენილი გეოთერმული რესურსების დაახლოებით 5-7%.

აღსანიშნავია, რომ გამოვლენილი თერმული წყლების ენერგეტიკული პოტენციალი დაახლოებით 200 ათასი ტონა პირობითი სათბობის ექვივალენტურია: გამოვლენილი რესურსებიდან ათვისებულია დაახლოებით 5-7 %. საქართველოში არ იყო დანერგილი გეოთერმული წყლების ენერგეტიკული პოტენციალის სრულყოფილი გამოყენების და რესურსების დაზოგვის ისეთი პროგრესული მეთოდი, როგორცაა უტილიზირებული წყლების საბადოში უკუჩაქანვა (რენეჟექცია).

საქართველოში თერმული წყლების გამოყენება შეიძლება იყო განანილებული (1990 წლის მონაცემები):

- სოფლის მეურნეობაში დაახლოებით 25%;
- მრეწველობაში დაახლოებით 15%;
- დანარჩენი კომუნალურ თბომომარაგებაზე;

დღეისათვის თერმული წყლების გამოყენებელი სისტემები ძირითადად ვაჭერებულია (ნაწილობრივ ფუნქციონირებს თბილისის საბადო).

ცნობილია, რომ საქართველოს თერმული წყლების ძირითადი ნაწილის მიწერაღიზაცია საკმაოდ დაბალია (0,4-2,2 გრ/ლ), მაგრამ მიუხედავად ამისა, რადგან ისინი შეიცავენ ქიმიურად აქტიურ ნივთიერებებს (SO₂, CO₂, Na, Ca, Mg), მათი სამრეწველო მოხმარებისას აუცილებელია წყლის გამწმენდი თანამედროვე მეთოდებისა და მოწყობილობების გამოყენება.

თერმული წყლებისაგან მიღებული სითბოს ღირებულება ტრადიციული სათბობის გაზაზე მიღებული სითბოს ღირებულებაზე დაახლოებით 5-ჯერ უფრო ნაკლებია.

სპეციალისტების შეფასებით თერმული წყლებისაგან მიღებული სითბოს ღირებულება (ყოველგვარი ხარჯების გათვალისწინებით) დაახლოებით 5-ჯერ უფრო იაფია ვიდრე ტრადიციული სათბობის გაზაზე მიღებული სითბოს ღირებულება. ეს ფასი კიდევ უფრო დაბალი იქნება უკვე დაძვირებული საბადოებისათვის, რომლებზედაც შესრულებულია ყველაზე ძვირადღირებული ბურღვითი სამუშაოები.

ასეთი საბადოებია კინდლა-მოქვი-ოზურგეთის, ზუგდიდი-ცაიშის, ხობის, ქვალონის, ვანის, სამტრედიისა და თბილისის საბადოები.

სამხრეთ საქართველოში შესრულებული მინერალური წყლების ძებნითი სამუშაოების ძირითადი შედეგების მიხედვით სპეციალისტების აზრით, აქ შესაძლებელია მაღალენერგეტიკული თერმული წყლებისა და წყალ-ორთქლოვანი ნარევის მიღება და მათ გაზაზე გეოთერმული ელ.სადგურის შექმნა.

საქართველოს გეოთერმული რესურსების ეფექტურად გამოყენების და სათბობ-ენერგეტიკულ ბალანსში მისი როლის მნიშვნელოვნად გაზრდის მიზნით, აუცილებელია განხორციელდეს სამუშაოები შემდეგი მიმართულებებით:

— თბილისის და სხვა მსხვილი ქალაქების გათბობისა და ცხელ წყალმომარაგების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება არსებული თერმული წყლების საბადოების ინტენსიფიკაციისა და ცირკულაციური სისტემების შექმნის გზით;

— საშუალოტემპერატურიანი მინისტქვემა წყლების რესურსების ათვისება (თბური ტუმბოს სისტემების საშუალებით) დასახლებული პუნქტების თბომომარაგების მიზნით;

— საბადოებზე რენეჟექციული სისტემების და გეოთერმული რესურსების ეკოლოგიურად უსაფრთხო გამოყენების ორგანიზაცია;

— საქართველოს მჭიდროდდასახლებულ და გეოთერმული თვალსაზრისით პერსპექტიულ რაიონებში თერმული წყლების ახალი საბადოების დაძებნა-გამოვლენა;

— სამხრეთ საქართველოში (როგორც ერთ-ერთ პერსპექტიულ რეგიონში) მაღალენერგეტიკული პოტენციალის მქონე თერმული წყლების საბადოების დაძებნა-გამოვლენა.

ცხადია, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ღონისძიებების გატარებას ჭირდება მთელი რიგი საკითხების პრაქტიკული შესწავლა და დაზუსტება და რაც ქველზე უფრო მთავარია, სახელმწიფოს მხრიდან მნიშვნელოვანი სამართლებრივი და ფინანსური მხარდაჭერა.

პარადოქსია, მაგრამ ცნობილია, რომ ორგანიზაცია, რომლის ბალანსზეა დასავლეთ საქართველოს (ზუგდიდის რეგიონი, ცნობილი მიწებების გამო დღეს უმოქმედო) ჭაბურღილები, იხდის ქონების გადასახადს ქვეყნის ბიუჯეტში, აქედან გამომდინარე, ორგანიზაციის ეკონომიკური მდგომარეობა დღითიდღე უარესდება.

საქართველოს გეოთერმული წყლების აუზების მახასიათებლები მოცემულია IX დანართში.

დღეისათვის მიმდინარეობს მოლაპარაკებები საზღვარგარეთელ ინვესტორებთან სხვადასხვა გეოთერმული სისტემების აღდგენის თაობაზე.

ენერჯისა და ენერგოეკოლოგიის რესურსების უზრუნველყოფის გარანტიები

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ სამოცდაათიანი წლების ენერგეტიკულ კრიზისამდე მსოფლიოს უმეტეს ქვეყნებში ენერგეტიკის დარგი ფუნქციონირებდა ფლანგვით რეჟიმში. ენერგეტიკულმა კრიზისმა საზოგადოებას თვალნათლივ დაანახა ენერგეტიკული რესურსებისა და ენერჯის ეფექტურად გამოყენების აუცილებლობა. მომდევნო წლებში სპეციალისტების დიდი ყურადღება დაეთმო ამ მიმართულებას. პირველ რიგში შესწავლილ იქნა ენერჯის გამოყენების მდგომარეობა სხვადასხვა ქვეყნებში, რომელმაც ცხადად გამოამჟღავნა უზარმაზარი რეზერვის არსებობა. მაგალითად, ოსმანოვიანი წლების ბოლოს იაპონიაში ერთეულოვანი ნაციონალური პროდუქტის წარმოებაზე იხარჯებოდა ორჯერ უფრო მეტი ენერჯია ვიდრე საფრანგეთში, აშშ-ში — 2,5-ჯერ, აღმოსავლეთ ევროპისა და ყოფილ საბჭოთა კავშირში — 4,5-ჯერ უფრო მეტი. დღეისათვის იაპონია უკვე გაუთანაბრდა საფრანგეთს. მეფასებულია აგრეთვე, რომ საბჭოთა კავშირის მეტალურგიული წარმოების გადაყვანა თანამედროვე ტექნოლოგიებზე დაზოგავდა მთელ კავშირში არსებული ატომური სადგურების მიერ გამოიმუშავებული ენერჯის ექვივალენტურ რაოდენობას. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საქართველოში, როგორც საბჭოთა კავშირის ყოფილ შემაღდგენელ ნაწილში, არსებობს საკმაოდ დიდი რეზერვი ენერჯის ეფექტურად გამოყენების გაუმჯობესების მიმართულებით. ყველასათვის ცნობილია აგრეთვე, რომ ენერგოეფექტურობის ასამაღლებელი ღონისძიებების გატარება პრაქტიკაში და შესაბამისად ენერგეტიკული სიმძლავრეების გამოთავისუფლება მოითხოვს ვაცილებით ნაკლებ დანახარჯებს, ვიდრე ახალი სიმძლავრეების მწყობრში ჩაყენება. თვალსაჩინოებისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითი. ესპანისის მასშტაბით 100 ათასი ენერგოეფექტური ნათურის პრაქტიკულად და გონიურულად დანერგვა, რომელიც მოითხოვს დაახლოებით 1 მლნ ამერიკული დოლარის ექვივალენტურ თანხას, გამოათავისუფლებს დაახლოებით 5 მგჯტ სიმძლავრეს. ცნობილია აგრეთვე, რომ 5 მგჯტ სიმძლავრის სადგურის მწყობრში ჩაყენებას სჭირდება დაახლოებით 5 მლნ ამერიკული დოლარის ექვივალენტური თანხა.

ენერჯისა და ენერგორესურსების ეფექტურად გამოყენების საკითხები მრავლისმომცველია და იგი უნდა მოიცავდეს ისეთ დარგებს, როგორებიცაა: ენერჯის წარმოება; ენერჯის ტრანსპორტირება და ეკონომიკა; მრეწველობა; საყოფაცხოვრებო და კომუნალური მომსახურება; ტრანსპორტი და ა.შ.

ენერჯისა და ენერჯის ეფექტურად გამოყენების საკითხები უზუალოდ არის დაკავშირებული ეკოლოგიურ უსაფრთხოებასთან.

აღსანიშნავია აგრეთვე, რომ ენერჯისა და ენერჯის ეფექტურად გამოყენების საკითხები უზუალოდ არის დაკავშირებული ეკოლოგიურ უსაფრთხოებასთან.

საკითხის აქტუალურობიდან გამომდინარე მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში შემუშავებულია და განხორციელების სტადიაშია ენერგოეფექტურობის ამაღლების პროგრამები. მსოფლიო ენერგეტიკული სააგენტოს მიერ შემუშავებულია სპეციალური პროგრამები, რომლებიც ითვალისწინებენ მთელ რიგ საერთაშორისო ღონისძიებებს (დახმარებები ფინანსურ, ტექნიკურ და საინფორმაციო სფეროებში). ნაციონალური და საერთაშორისო პროგრამების ერთ-ერთ ძირითად საკითხს წარმოადგენს ისეთი კონსტრუქციების შექმნა, რომელიც სრულად შეუწყობს ხელს ენერგოეფექტურობის ამაღლებას.

დასკვნები

საქართველოს ვაანსია ნახშირის საკმაო მარაგი და დარგის მომავლის გასარკვევად აუცილებელია სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება;

ნავთობისა და ბუნებრივი აირის მარაგები საკმაოდ შეზღუდულია. აუცილებელია მოპოვებული ნედლეულის ეფექტურად გამოყენება. იმპორტირებული ნედლეულის რაოდენობის თანდათანობით შემცირების მიზნით აუცილებელია მრეწველობაში და სხვა დარგებში ეფექტურ ტექნოლოგიებზე გადასვლა;

შიდრონერგეტიკული რესურსების პოტენციალი მაღალია და იგი არასაკმარისად არის ათვისებული;

საქართველოს ბუნებრივ-კლიმატური პირობები იძლევა საშუალებას ინტენსიურად იქნეს გამოყენებული მზის, ქარის, გეოთერმული წყლების და ჰიომასის ენერჯიები;

მნიშვნელოვანი რეზერვია აგრეთვე ენერჯის ეფექტურად გამოყენების სფეროში;

ენერჯისა და ენერგორესურსების რაციონალურად და ეფექტურად გამოყენების მიზნით აუცილებელია შესაბამისი კანონის შემუშავება და პრაქტიკაში განხორციელება;

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Природные Ресурсы Грузии и Проблемы их Рационального Исползования, Тбилиси "Мецნიერება", 1991 г.
2. Энергетические Ресурсы Грузии и Проблемы их Рационального Исползования, Тбилиси "Мецნიერება" 1992 г.
3. Г.Г. Сванидзе и др. Возобновляемые Энергоресурсы Грузии. Ленинград. Гидрометеоиздат 1987 г.
4. ენერჯია. თბილისი N1, N2, N3 1997 წ.

საპარტეზელოს ნახშირის რესურსები
(მილიონ ტონებში)

ღანართი I

N	საბადოსა და პერსპექტიული მოედნების დასახელება	დამტკიცებული (საბალანსო) მარაგები	პროგნოზული მარაგები	სულ
<i>ა) ექსპლუატაციაში მყოფი</i>				
1	ტყიბულ-შაორის	383.0	373.0	706.0
2	ტყვარჩელის	21.0	12.0	33.0
	ჯამი	354.0	385.0	739.0
<i>ბ) დანარჩენი საბადოები</i>				
3	გელათი	5.0		5.0
4	მაგანა	1.0		1.0
5	ბზიფი	0.8		0.8
	ჯამი	6.8		6.8
<i>პერსპექტიული მოედნები</i>				
6	კოდორი		40.0	40.0
7	მაგანა-ხონგანი-ქანისწყალი		60.0	60.0
8	ფახულანი		10.0	10.0
9	გოგოლეთი		10.0	10.0
10	ფარცხანაყანუბი		150.0	150.0
11	ქვაბია-გორდა		70.0	70.0
12	ბზიფი-გუდაუთა		20.0	20.0
	ჯამი		360.0	360.0
	სულ ქვანახშირის მარაგი	360.8	745.0	1105.8
<i>მურა ნახშირის საბადოები</i>				
1	ახალციხის	71.0		71.0
2	სამხრეთ ახეთი, ალაღანი	0.32		0.32
	ჯამი	71.32		71.32
	სულ ნახშირის მარაგი	432.12	745.0	1177.12

საპარტეზელოს ნახშირის ძირითადი მახასიათებლები

ღანართი II

N	ნახშირის ტიპის დასახელება	თბოუნარიანობა კ. კალორია	აქროლადი ნივთიერებების გამოსავალი %	ნახშირის ნაცრიანობა %	
				ფენაში	მოპოვებული ნახშირის
1	ტყიბულ-შაორის საბადო — აირიანი ნახშირის მარკა "ვ"	7100-7800	43-50	20-33	35-38
	გრძელლალიანი ნახშირი მარკა "დ"	5400-7000	44-53	22-41	45-48
2	ტყვარჩელის საბადო მარკა "ჟ" და "კ"	4180	33-34	11-30	40-55
3	ახალციხის მურა ნახშირის საბადო მარკა "ბ"	2180-2700	40-65	20-45	45-55

შენიშვნა:

- "ჟ" — ცხიმოვანი
- "კ" — საკოქსე
- "ვ" — აირიანი
- "დ" — გრძელლალიანი
- "ბ" — მურა

დახატი III

ნავთობპროდუქტების იმპორტი

ნავთობ-პროდუქტი	1983-1994 წლებში იმპორტირებული ნავთობპროდუქტების რაოდენობა (ათასი ტონა)											
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
ბენზინი	686	695	643	782	815	1057	950	813	433	69.2	2.05	18.5
დიზელი	50.5	276	174	317	277	468	412	538	183	120	67.0	35.7
მაზუთი	1796	1907	1546	2067	1842	1961	1989	2233	1652	278	34	48
ნავთი	56.0	61.1	53.8	55.7	73.8	51.7	59.3	66.0	89.5	5.1	—	8.8
ხალომეღე												
სანავაჯი	17.2	19.0	2.7	—	9.7	6.7	126	166	126	1.5	—	—
სხვა	41.9	38.5	36.5	42	37.6	36.8	38.1	34.2	26.0	1.2	7.8	1.2
სულ												
გაყიდული	59.1	111	53.8	125	171	190	190	167	52.4	6.0	—	—
სულ	2706	3109	2511	3390	3227	3772	3765	4017	2364	481	110	112

შენიშვნა: ინფორმაცია კერძო სექტორის მიერ შემოტანილი ნავთობპროდუქტების შესახებ არ არის ცნობილი.

დახატი IV

საქართველოს ტერიტორიაზე მზის ენერგეტიკული რესურსების დახასიათება

ზონა, დამახასიათებელი სიღვრეები	პირდაპირი რადიაცია, კორიზობტალურ ზედაპირზე S კვტ. სმ/მ ²		ჯამური მზიური რადიაცია, Q კვტ. სმ/მ ²		მზის ნათების ხანგრძლივობა, საათები		მზის დანადგარების "შუშობის" და "მოცდენების" ხანგრძლივობა სთ/წელი	
	ივლისი	წელი	ივლისი	წელი	ივლისი	წელი	ივლისი	წელი
A. მზის ენერგოსისტემების უფრო ეფექტური გამოყენების პირობები რადიონოყვანა, შირაქი	120-140	830 და მეტი	180-210	1400-1650	300-320	2200-2500	2000-2200	6500-6700
B. მზის ენერგოსისტემების ეფექტური გამოყენების პირობები თელავი, თბილისი	110-125	770-830	180-190	1350-1400	270-300	2200-2400	1900-2000	6700-6800
C. მზის ენერგოსისტემების საშუალო ეფექტური გამოყენების პირობები დუშეთი, თეთრიწყარო	100-110	750-770	165-180	1400-1450	250-270	2000-2200	1800-1900	6000-6900
D. მზის ენერგოსისტემების გამოყენების მცირე ეფექტურობის პირობები ფოთი, სენაკი	80-90	720-750	150-165	1250-1350	200-250	1900-2000	1700-1800	6900-7000
E. მზის ენერგოსისტემების გამოყენების არაეფექტური პირობები ანიაგული, ჯერის ელექტროსადგომი	80	720	135-150	1250	180-200	1800-1900	1400-1700	7000-7200

მზის რადიაციის საშუალო თვიური და წლიური სიდიდეები საქართველოს სსრ-ის ტერიტორიაზე დასახლებულ პუნქტებში (მმტ. სმ/მ 2)

ადგილი	სიმაღლე ზღვის დონიდან, მ	ვათაშუალები პერიოდი	თვეები												წელი
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
<i>ქიზიანთის რაიონი</i>															
სენაკი	40	1954-84	68	68	91	113	143	158	128	137	138	126	87	60	1317
სოხუმი	116	1955-84	71	65	104	106	141	165	157	153	140	114	78	57	1351
ახალციხე	158	1953-84	69	74	85	104	128	138	103	112	111	123	83	68	1198
თბილისი	428	1928-84	58	65	94	114	143	174	175	172	137	111	64	54	1361
თელავი	568	1954-84	76	69	79	100	129	166	178	166	131	109	79	68	1350
წალკა	1457	1954-84	98	99	109	106	125	149	150	142	120	117	83	88	1386
ჯორჯთაბული	2395	1966-84	129	129	138	122	119	129	142	138	116	119	121	106	1508
დასახლებული პუნქტები															
მათ. მოიანეთი	3653	1955-84	124	135	158	150	149	140	151	143	124	170	131	131	1706
<i>დასავლეთი რაიონი</i>															
სენაკი	40	1954-84	48	63	95	128	167	183	164	154	126	98	59	44	1328
სოხუმი	116	1955-84	52	63	107	128	175	196	196	174	134	93	56	41	1415
ახალციხე	158	1953-84	52	68	102	129	163	173	152	146	116	98	59	45	1303
თბილისი	428	1937-84	49	65	106	135	173	189	195	174	130	92	52	42	1402
თელავი	568	1954-84	57	68	98	130	168	189	199	174	128	92	58	47	1402
წალკა	1457	1954-84	71	87	125	135	164	179	189	166	124	97	63	59	1457
ჯორჯთაბული	2395	1966-84	86	108	155	167	179	174	179	158	121	108	81	70	1586
დასახლებული პუნქტები															
მათ. მოიანეთი	3653	1955-84	79	107	163	196	234	211	204	178	135	124	86	73	1790

დანართი VI

1995 წლისათვის ქარის ენერგორესურსების დადგენილი სიმძლავრეები (მმტ)

ქვეყანა	სიმძლავრე
აშშ	~ 1700
დანია	540
გერმანია	640
პოლანდია	153
დიდი ბრიტანეთი	147
ესპანეთი	72
საბერძნეთი	30
შვეიცია	38
პორტუგალია	9
ინდოეთი	200
ჩინეთი	30
სხვა ქვეყნები	~ 70

დანართი VII

1995-2000 წლებში განსახორციელებილი პროექტები (მმტ)

ქვეყანა	სიმძლავრე
დიდი ბრიტანეთი	~ 200
ესპანეთი	200
გერმანია	250
ინდოეთი	700
ჩინეთი	400
შვეიცია	200
არგენტინა	100
ჩილე	150
ავსტრალია	70
ახალი ზელანდია	70

ქარის ენერგეტიკული მახასიათებლები ფარაონების მიხედვით

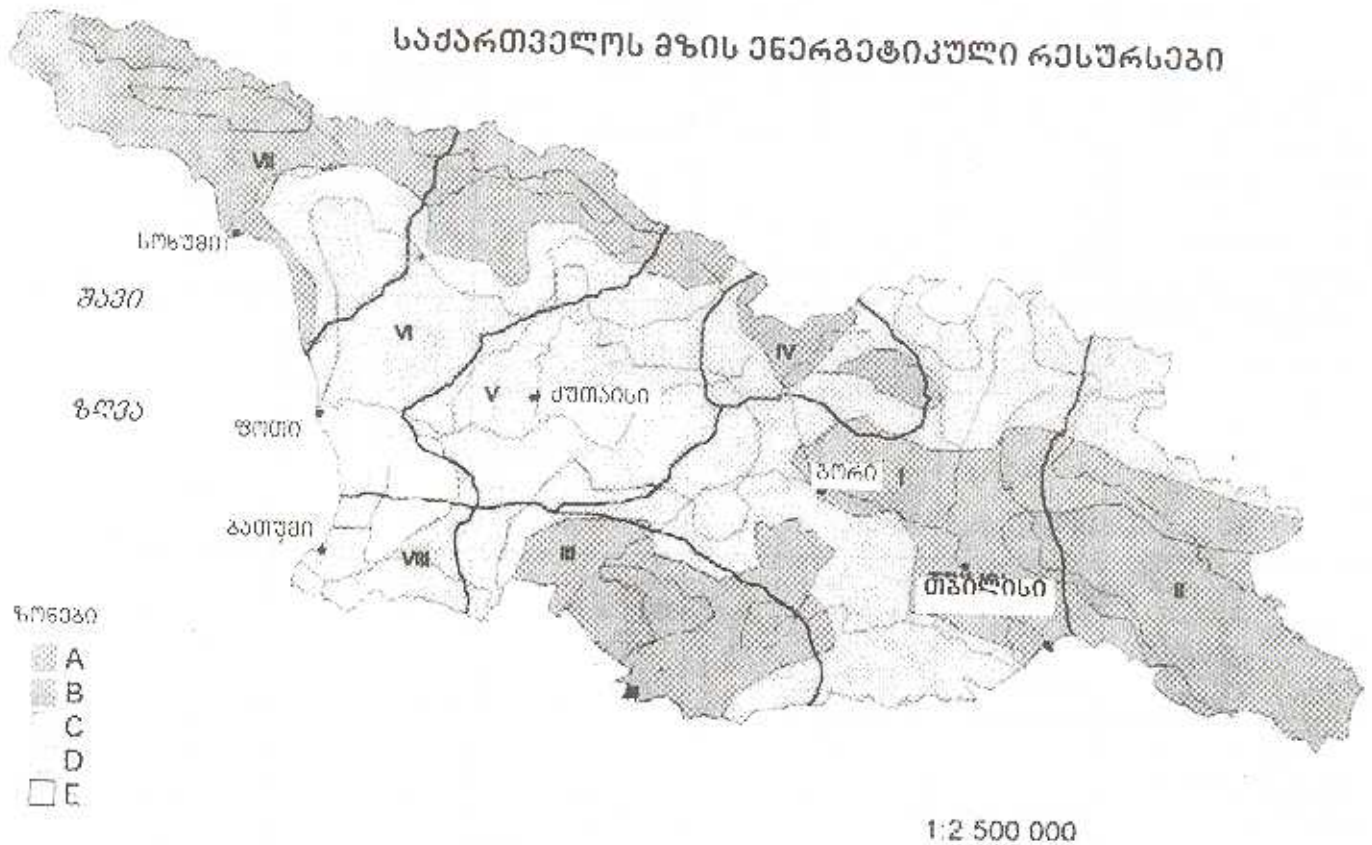
ზონა, პირობები და მახასიათებელი საფეხურები	ქარის საშუალო წლიური სიჩქარე, მ/წმ	საერთო ხანგრძლივობა t			საშუალო უწყვეტი ხანგრძლივობა t	
		ქარის მუშა სიჩქარეების		ქარის არააქტიური სიჩქარეების	ქარის მუშა სიჩქარეების	ქარის არააქტიური სიჩქარეების
		$V \geq 3 \text{ მ/წმ}$	$V \geq 5 \text{ მ/წმ}$	$V=0 \dots 2 \text{ მ/წმ}$	$(V \geq 3 \text{ მ/წმ})$	$(V=0,2 \dots 2 \text{ მ/წმ})$
1	2	3	4	5	6	7
A		>5000	>3400	<3000		
მადამოთხაბეთის და ურულტეხილები (მამისონის უღელტეხილი, მია-საბუეთი, ცხრა-წაბრი)	5,5-9,0	6700-7100	3900-4200	1600-2000	30-35	10-13
სამხრეთ საფაროველო, შლესი დონიდან 2500 მ. მაღლა (ფარავანის ტბა, რადონოეკი)	3,8	5800-6500	3400-3500	2200-3000	20-25	12-14
ქაბატრის ვაკე და კოლხეთის ცაბლონის ცენტრ, მანლი	4,5-5,5	6000-6200	3600-3800	2500-2750	20-25	12-13
B		4000-5000	2000-4000	4100-5000		
მდ. მტკვარი ხეობა	4,0-6,5	4000-4450	2600-3350	4300-5000	18-25	20-22
მცხეთიდან რეხთაგანდე ვაკეხეობა მთაწმეთის სამხრეთი მანლი	2,5-3,0	4500-4650	1850-1980	4100-4300	18-20	15
ფოთიდან კაბატრის ვაკემდე შავი ზღვია	3,5	4280	2000	4480	18	17
ქახეთის ვიწრო ზოლი	6,5	4590	3900	4170	27	25
C		3000-4000	1450-2750	2800-5500		
კოლხეთის ცაბლონი	2,5-5,0	3000-3700	1450-2550	5100-5200	13-18	18-22
აღმოსავლეთ საქართველოს მთებს იორია ვაკეები	3,0-3,5	3200-3750	1600-2750	5200-5500	14-18	20-26
ვაგრის ტედი	3,0	3400		1920-5360	17	27
D		2000-3000	800-1500	5750-6350		
იორის ზეგანი	2,5-4,0	2400-2950	800-1500	5800-6350	13-15	20-28
საონია შედღესაგვის რაიონი	2,5-3,900	1300		5770	13	17
E		3000	6900			
მანგლისი, დმანისი, აბაღორო, თელავი	2,5-3,0	1400-1800	370-740	6900-7300	10-20	27-35

საქართველოს გეოთერმული წყლების ძირითადი აუზების მახასიათებლები

აუზის დაახელება	აუზის ფართობი კვ.კმ	გეოთერმული წყლის ტემპერატურა	დამტკიცებული სამრეწველო მარაგები კვ.მ./დღე-ღამეში	პროგნოზული მარაგები მლნ. კვ. მ./წ.
ბზიფი	1900	80	15	20
კოდორი	2750	60-90	15	16
კოლხეთი	3000	50-120	14	15
სამეგრელო	2000	90-1000	12	16
ხელოჭუბო	1650	60-80	17	20
არაგეთი	700	70-80	5	30
ახალციხე	750	60-80	3	46
ქართლი	3000	70-90	11	40
თბილისი	2800	60-90	8	30
მარნეული-გარდაბანი	1500	80-100	5	10
ალანახი	2400	80-100	6	7
სულ	22450		101	250

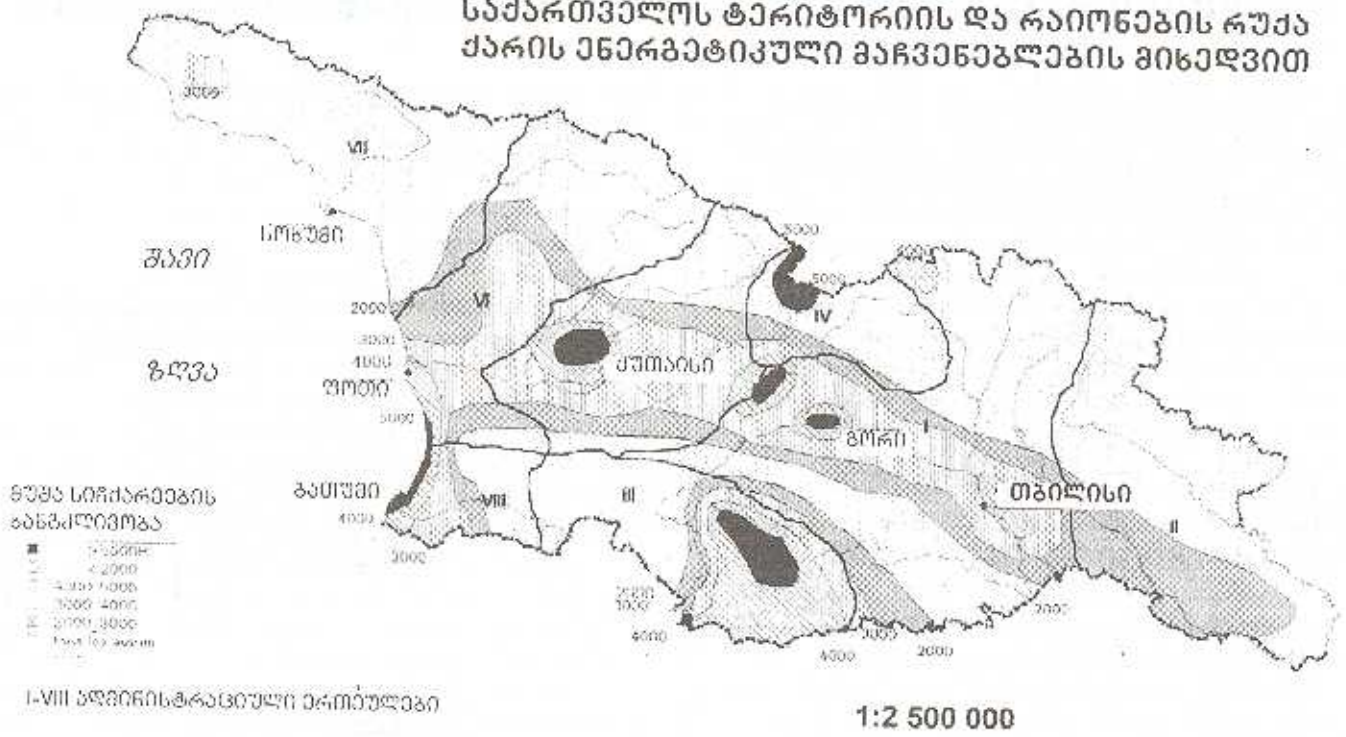
ნახ. 1

საქართველოს მზის ენერგეტიკული რესურსები

ნახ.2

საქართველოს ტერიტორიის და რაიონების რუკა ქარის ენერგეტიკული მარჯვენაგლების მიხედვით

უკრაინის პოლიტიკური სპექტრი არჩევნების შემდეგ

გაერო-ს მტაბბინაში წარმოქმნილ სიტყვაში უკრაინის პრეზიდენტმა ლეონიდ კუჩმა განაცხადა უკრაინის სურვილსა და მზადყოფნაზე მუუეროდეს საქართველოს მეგობარი ქვეყნების ჯგუფს. უკრაინასთან, ქვეყნასთან, რომელიც სულ უფრო და უფრო მეტ ავტორიტეტსა და წონას იძენს საერთაშორისო არენაზე, მით უფრო დსთ-ს და აღმოსავლეთ ევროპის სფეროებზე, მჭიდრო, მეგობრული ურთიერთობები, რა თქმა უნდა, სახარგებლო და მომგებიანი იქნება ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო ინტერესების დაცვის უზრუნველსაყოფად.

უკრაინა და საქართველო, უპირველეს ყოვლისა, სტრატეგიულ პარტნიორებად სახვენ ერთმანეთს

აღსანიშნავია, რომ უკრაინა-საქართველოს ორმხრივი ურთიერთობები მხოლოდ კეთილგანწყობილი და მეგობრული სულისკვეთებით არ გამოირჩევა. უპირველეს ყოვლისა, ორი ქვეყანა სტრატეგიულ პარტნიორებად სახავენ ერთმანეთს. 1996 წლის აგვისტოში, საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის ბუნ მუხალარაშვილის კვიეში ვიზიტის დროს, ხელმოწერა შემორანდუმს, სადაც ხათქვანია, რომ საქართველო და უკრაინა ერთმანეთს სტრატეგიულ პარტნიორებად აღიარებენ. მსგავსი დებულება არ დაფიქსირებულა სხვა ქვეყნებთან დადებულ არცერთ ახალგაიურ დოკუმენტში. ამასთანავე საქართველო-უკრაინის თანამშრომლობა და პარტნიორობა აღინიშნება არა ერთ სამართლებრივ დოკუმენტში ("ხელშეკრულება მეგობრობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების შესახებ" 13.04.94; "დეკლარაცია საქართველოსა და უკრაინას შორის თანამშრომლობის პერსპექტივებისა და საერთაშორისო ურთიერთობებში "საერთო მიდგომათა შესახებ" 09.01.95; "დეკლარაცია საქართველოსა და უკრაინას შორის პარტნიორობის გაღრმავების შესახებ" 15.02.97).

"ევროპაში ინტეგრაცია არის ჩვენი შეგნეპული სტრატეგიული არჩევანი...", — განაცხადა პრეზიდენტი კუჩმა

ორ ქვეყანას შორის სტრატეგიული პარტნიორობის საფუძველს წარმოადგენს სახელმწიფოებრივი მოწყობის ძირითადი პრინციპებისა და საგარეო ურთიერთობათა მნიშვნელოვანი ელემენტების სრული თანხედრა. როგორც საქართველოსათვის, ასევე უკრაინისათვის ძირითადი პრიორიტეტებია სამარსალეპრაცი, დემოკრატიული, საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირებულ სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების აღმშენებლობა. საგარეო პოლიტიკის მიმართულებით კი ორივე მხარისათვის გადამწყვეტი პრიორიტეტებია: ევროპულ სტრუქტურებში ინტეგრირება. ბელორუსია-რუსეთს შორის ცნობილი ხელშეკრულების დადების თაობაზე პრეზიდენტ ლ.კუჩმა აღნიშნა და ამქარად დააფიქსირა უკრაინის პოზიცია: "ევროპაში ინტეგრაცია არის ჩვენი შეგნეპული სტრატეგიული არჩევანი... ჩვენი მტკიცედ ვიცავთ იმ პოზიციას, რომ სსრკ-ს აღდგენას არ გააჩნია ისტორიული პერსპექტივა და ნორმალური ინტეგრაციული პროცესებისათვის მხოლოდ ზიანის მოტანა შეუძლია..."; საქართველოსა და უკრაინისათვის უმთავრესი მიზანი ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველყოფა და დაცვაა. ამ ამოცანის შესრულება მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია ფიფილი საბჭოთა კავშირის გეოპოლიტიკურ სფეროებში თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ზოგადად აღიარებულ; უხევერსალურ ნორმებზე დაფუძნებული სახელმწიფოთშორისი ურთიერთობების ფორმების დამკვიდრებაზე; ამასთანავე ორივე სახელმწიფო მიიღტვას ახალი ევროპული არქიტექტურისა და უსაფრთხოების სისტემების შექმნისა და მათი განხორციელების პროცესში თანამშრომლობისაკეს.

უსაფრთხოებისა და ეკონომიკურა თანამშრომლობის ახალი ფორმების ძიებასა და ჩამოყალიბებაზე შეტყველებს ტრასეკა-ს პროექტში ორივე მხარის აქტიური მონაწილეობა.

დამოუკიდებლობის მიღების დღიდან უკრაინა საკუთარ ეროვნულ და სახელმწიფო ინტერესებთან სწორუბოვარ და მიზანმიმართულ განხორციელება-სა და დაცვას შეუდგა. აღსანიშნავია, რომ საგარეო პოლიტიკურ ასპარეზზე ღირსშესანიშნავ წარმატებებსაც მიაღწია. ოფიციალური კვიე მოქნილად იყენებს მის ხელთ არსებულ კოზირებს. ამის დაატურად შეიძლება გავიხსენოთ უკრაინის მიერ ატომურ სახელმწიფოს კარტის წარმატებული გათამაშება. დასავლეთი და აშშ უკრაინასთან მიმართებაში უაღრესად კეთილგანწყობილი მეგობრობის პოლიტიკას მიმართავენ, რადგანაც ყოფილ საბჭოთა სფეროებში უკრაინა სურთ მოკავშირედ იხილან და რუსეთის მოსახლერე ერთგვარ ბუფერულ ზონადაც აქციან. ამ გარემოებას უკრაინა აქტიურად იყენებს რუსეთის ექსპანსიონისტური პოლიტიკისაგან თავდასაღწე-ვად და უფრო მეტიც, ცდილობს აღმოსავლეთ ევროპასა და დსთ-ს გეოპოლიტიკურ ზონებში ლიდერისა და მომრავებულის როლი ითამაშოს. უკრაინა გახლდათ პირველსაგანი, ვინც მიაღწინა სამშვიდობო ძალები ყოფილი იუგოსლავიის ტერიტორიაზე. ხალა დნესტრისპირეთში კოხფლექტის მშვიდობიანი მოგვარების საქმეში მისი დიპლომატიის გააქტიურება დადებითად იქნა შეფასებული საერთაშორისო საზოგადოებრიობის მიერ. ბოლო პერიოდში უკრაინამ თავისი დიპლომატია გაააქტიურა დასავლეთის მეზობლების მიმართულებითაც, რუმინეთთან და მოლდოვასთან ურთიერთობების რეკულირება, საბაზისო ხელშეკრულებების ხელმოწერა და რიგ კომპრომისებზე წასვლა დიდ მნიშვნელობას ატარებს არაპარტო ორმხრივი ურთიერთობების განვითარების თვალსაზრისით, არამედ მოლიინად ევროპული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის თვალსაზრისითაც. ურთიერთობები გააქტიურდა ცენტრალური ევროპის ვექტორზეც. ოფიცია-

ლური კიევის ამ მიმართულებით წარმართულ პოლიტიკურ კურსში გადაწყვეტილებებს როლს თამაშობს პოლიტიკის, როგორც ფაქტობრივად ნატო-ს ხვერი სახელმწიფო. კიევში პოლიტიკის პრეზიდენტის ბ-ნ კვასნივსკის ვიზიტის დროს ორ ქვეყანას შორის ხელი მოეწერა "დეკლარაცია პოლიტიკისა და უკრაინის ხალხების ისტორიული მერიტების შესახებ". პრეზიდენტმა კვასნივსკიმ და კუნამ ერთხმად აღიარეს ორ ქვეყანას შორის მჭიდრო კეთილგანწყობილი ურთიერთობების უდიდესი მნიშვნელობა მთლიანად ევროპისათვის. პრეზიდენტ კუნამ კი განაცხადა: "პოლონეთი იმდენს აკეთებს უკრაინის ნატო-ში ინტეგრირებისათვის, რომ უღრმეს პატივისცემას იმსახურებს".

ამკარაა, რომ ევროპულ სტრუქტურებში გაერთიანება დიდად განაპირობებს უკრაინის დიპლომატიის მიმართულებებს. აიძულებს ქვეყნებს დაივიწყონ ისტორიული დაპირისპირება და მხოლოდ ქვეყნის მომავლის ინტერესებით იხელმძღვანელონ. ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოებამ დადებითად იმოქმედა რეგიონში სტაბილიზაციის გამყარებაზე, სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობების გაუმჯობესებაზე, სამართლებრივი ჩარჩოს ჩამოყალიბებაზე.

რუსეთთან მიმართებაშიც უკრაინამ ლორსმესანიშნავ ნარმატივებს მიაღწია, როგორც უკრაინისათვის, ასევე რუსეთისათვის ორმხრივ ურთიერთობებს გადაწყვეტი მნიშვნელობა ექნება არა ერთ ათწლეულის განმავლობაში. უკრაინის გეოპოლიტიკური მდგომარეობა განაპირობებს რუსეთის საკმაოდ ძლიერ დამოკიდებულებას კიევის მიერ გატარებულ საგარეო პოლიტიკურ კურსზე. სსრკ-ს დაშლის შემდგომ უკრაინამ გამოკვეთილი ანტირუსული პოზიციები დაიკავა და ბოლოდროინდელ მოვლენებამდე ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობები ფრიალ დაძაბულ ხასიათსაც ატარებდა. საერთაშორისო არენაზე უკრაინის ნარმატივებმა, უკანასკნელი წლების განმავლობაში რუსეთთან დაკავშირებით თანმიმდევრული შეუპოვარი პოლიტიკის გატარებამ, დასავლეთისა და აშშ მხარდაჭერამ, ნატო-სთან ნარმატივებმა ფლირტმა, კავკასიაში პოზიციების გამყარებამ და საქართველოსა და აზერბაიჯანთან სტრატეგიულმა პარტნიორობამ კრემლი ერთგვარად აიძულა კიევთან ურთიერთობების მოწესრიგებისაკენ აეღო გეზი. 1997 წლის 13 მაისს რუსეთის ფედერაციას პრეზიდენტის ელცინის კიევში ვიზიტის დროს ხელი მოეწერა "ხელშეკრულებას მეგობრობის, თანამშრომლობის და პარტნიორობის შესახებ"; დასრულდა მოლაპარაკებანი შავი ზღვის ფლოტის განაწილების თაობაზე. ამგვარად ფორმალურად მოინერგებულად შეიძლება ჩავთვალოთ ორმხრივი გაურკვეველი სამართლებრივი ურთიერთობები. ხოლო ამა წლის 27 თებერვალს ორი ქვეყნის პრეზიდენტებს შორის ხელმოწერილი შეთანხმება ეკონომიკურ სფეროში თანამშრომლობის შესახებ დსთ-ს სახელმწიფოებს შორის დადებულ ხელშეკრულებასა შორის უპრეცედენტოცაა. ამ ხელშეკრულებამ სრულიად ახალ ფაზაში უნდა გადაიყვანოს უკრაინა-რუსეთის ურთიერთობები.

ორმხრივი ურთიერთობების გაუმჯობესებისათვის გადადგმულ კომპრომისულ ნაბიჯად უნდა იქნას

მიჩნეული რუსეთის მიერ უკრაინის ტერიტორიაზე ნარმატივულ საქონლის იმპორტზე დღგ-ს მოძლის შესახებ გადაწყვეტილებაც. ბოლო ორი წლის განმავლობაში რუსეთში უკრაინიდან იმპორტირებული საქონლის დამატებითი დაბეგვრის პირობებში ორ ქვეყანას შორის ვაჭრობა მკვეთრად შემცირდა. რის გამოც უკრაინა იძულებული იყო ეძია ინტერესების სხვა სივრცეები და მოეხდინა საგარეო ვაჭრობის დივერსიფიკაცია. რა თქმა უნდა, დამატებითი დაბეგვრის მოხსნის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილება ხელს შეუწყობს ვაჭრობის ზრდას. მაგრამ საგარეოდ უკრაინამ განაგრძოს ახალი ბაზრების ძიება, იმდენად რამდენადაც არ იყოს კონცენტრირებული მხოლოდ რუსეთის ბაზარზე და კვლავ მისკოვის ერთგვარ მძევლად არ იქცეს მომავალში. ამ მიმართულებით საქართველოს სატრანსპორტო თუ სხვა საჭირო ინფრასტრუქტურის გამოყენება შეიძლება ორმხრივად მნიშვნელოვანი გახდეს. მით უმეტეს, რომ უკვე ფუნქციონირებს ფოთი-ილიჩევსკის მიმართულებით ბორანი, სამომავლოდ იგეგმება ფოთი-ოდესის მარშრუტის გაშვება და ოდესაში საქართველოს საკონსულო განყოფილების გახსნა.

ნარმატივული და მომგებიანი საგარეო პოლიტიკური კურსის გატარება კიდევ უფრო გაზრდის უკრაინის საერთაშორისო წონასა და ავტორიტეტს რეგიონებში (იგულისხმება, როგორც აღმოსავლეთ ევროპის ასევე დსთ-ს გეოპოლიტიკური სივრცე). ამ გარემოებამ კი შეიძლება ბუნებრივად განაპირობოს სამშვიდობო მისიებისადმი კიევის ყურადღების გაზრდა, მათ შორის აფხაზ-ქართული კონფლიქტის ზონაშიც. მით უფრო, რომ უკრაინის სამშვიდობო მოღვაწეობა დადებითად ფასდება ფართო საერთაშორისო საზოგადოებრიობის მიერ. ასევე დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს უკრაინის ჩართვას ინიციატივაში "მშვიდობიანი კავკასიისათვის" ამ რეგიონში არსებულ ძალთა ბალანსირებისა და ურთიერთობების პარტიკულ საწყისებზე განვითარების მიზნით. ამგვარი ჩართვა ნაადგიბოდა არამარტო რეგიონის ქვეყნებს, არამედ უკრაინასაც. უკრაინის დაინტერესების ფაქტორებად შეიძლება განისაზღვროს ტრანსკასპიური ნარმატივული განხორციელება და კავკასიაში, როგორც უახლოეს მომავალში მსოფლიო პოლიტიკისა და ეკონომიკის ერთ-ერთი საკვანძო სივრცეში დამკვიდრება. დღევანდელ ეტაპზე კავკასიის, როგორც სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო გლობალური სისტემის უწყვეტის როლი დღითიდღე მნიშვნელოვნად იზრდება.

ამაგვროვლად უკრაინა თანმიმდევრულად აერთიანებს საქართველოსთან სამხედრო სფეროში თანამშრომლობას. უპირველეს ყოვლისა, ქართულ შეიარაღებული ძალებისათვის კადრების მომზადება-გადამზადების მიმართულებით. სამხედრო სფეროში თანამშრომლობის პროცესში შესაძლებელია უკრაინა-საქართველო-აზერბაიჯანის-აღიანის ჩამოყალიბებაც, რაც მეთად რეალური უნდა იყოს ამ ქვეყნებს შორის არსებული სტრატეგიული პარტნიორობის ფონზე. მითუმეტეს თუ გავივალისწინებთ, რომ სამივე ეს ქვეყანა ჩართულია პროგრამაში "ნატო პარტნიორობა მშვიდობისათვის".

საქართველოსათვის უკრაინა მნიშვნელოვან პარტნიორად უნდა დაეგეგულოთ არამარტო პოლი-

ტიკური და სამხედრო თვალსაზრისით, არამედ ეკონომიკური კუთხითაც. უკრაინის უზარმაზარი ბაზარი ქარაული პროდუქციის გასაღებისათვის მეტად დიდ პოტენციალს იტევს. ორ ქვეყანას შორის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სფეროში უკვე საკმაოდ დიდი მოცულობის სამარაღებრივი ბაზაა შექმნილი. ხელშეწყობილია 90-მდე დოკუმენტი. მათ შორის უნდა გამოიყოს შეთანხმება თავისუფალი ვაჭრობის, ინვესტიციების დაცვისა და ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ.

დღესდღეობით უკრაინასთან უკანასკნელ წლებში საქართველოს ვაჭრობის მიჩვენებლების დინამიკა შემდეგნაირად გამოიყურება:

	1994	1995	1996	1997
ექსპორტი, ათასი				
ამ დოლარი	6120	5576	5427	8413
იმპორტი,				
ათასი ამ დოლარი	3752	7648	38824	55502
უკრაინის წილი				
საქართველოს საგარეო ვაჭრობაში, %	2,0	2,4	5,0	5,4
მათ შორის				
ექსპორტი	3,9	3,7	2,7	3,4
იმპორტი	1,1	2,0	5,6	6,0
უკრაინის ადგილი				
საქართველოს საგარეო-საეჭრო პარტნიორ				
ქვეყნებს შორის	6	9	5	5
მათ შორის				
ექსპორტი	6	8	9	7
იმპორტი	7	13	6	5

აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკური რეფორმების მიმდინარეობა უკრაინაში არ გამოიჩინებდა პროგრესულობითა და დინამიზმით. რეფორმების სტაგნაცია და სახელმწიფო მართვის ჯერ კიდევ შემორჩენილი არქაული მეთოდები განაპირობებენ მოსახლეობის მხარე უკმაყოფილებას. ამერიკის სამეცნიერო ცენტრის მიერ ჩატარებული სოციოლოგიური გამოკითხვის შედეგების მიხედვით, გამოკითხულ უკრაინელთა უმრავლესობა (96%) უკმაყოფილოა ქვეყანაში არსებული მდგომარეობით. აღსანიშნავია, რომ არსებული უკმაყოფილება ვასულ წელთან შედარებით კიდევ უფრო გაიზარდა, რაც გამოჩენილია ქვეყნის ეკონომიკაში არსებული სიძნელებით, რეფორმების ნელი ტემპით, ხელფასების დაბალანებით, მზარდი უმუშევრობით, ცხოვრების დაბალი დონითა და სოციალური სფეროს მოუნქსრიგებლობით. მოსახლეობა ეჭვის თვალთ უყურებს მთავრობას და ღრმად დარწმუნებულია მის კორუმიტირებულობასა და უუნარობაში ეფექტურად მართოს ქვეყანა. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მოსახლეობის ასეთი განწყობა არ განაპირობებს ქვეყნის მიერ არჩეული ეკონომიკური საბაზო კურსის უარყოფას. მისი დიდი ნაწილი მომხრეა საბაზო ეკონომიკისა და მიზნია, რომ რეფორმები უფრო ინტენსიურად და მიზანმიმართულად უნდა ტარდებოდეს. ცენტრალიზირებული ეკონომიკის მომხრეთა რაგება კი უცვლელი რჩება, ესენია: უფროსი თაობის გარკვეული ნაწილი, ნაკლებად განათლებული ფენები და ქალები.

არსებობს მოსაზრება, მით უფრო რუსულ წრეებში, რომ არ არსებობს ცნებები "უკრაინელი ერი", უკრაინის სახელმწიფოს კი აბსტრაქციად მოიხსენიებენ და თვლიან, რომ ერთადერთი რეალობა უკრაინული ელიტაა, რომელიც ცდილობს წამოაყალიბოს და გააერთიანოს "უკრაინელი პოლიტიკური ერი". ამ შეჩვეულების გასამყარებლად პრეზიდენტ კუჩმას სიტყვებსაც იშველიებენ ხოლმე: "არამართო ერები ქმნიან სახელმწიფოებს, არამედ სახელმწიფოებიც ქმნიან ერებს", — და მიუთითებენ, რომ უკრაინის პოლიტიკური ელიტის უმთავრესი მიზანი სწორედ ამ ამოცანის განხორციელებაა. ხოლო ფაქტს, რომ უკრაინა დაცულია შიდა კონფლიქტებისაგან, ხსნიან იმ ვარაუდებით, რომ უკრაინის საზოგადოებრიობა პასიურობითა და იხერტულობით გამოირჩევა. მაგრამ თუკი კვლავ მოეშველიებთ ამერიკის სამეცნიერო ცენტრის მიერ ჩატარებულ გამოკითხვის შედეგებს, ენახათ, რომ მიუხედავად თითქოსდა დომინირებული სახელმწიფო სტრუქტურებისადმი ნიპილისტური და უნდობლური დამოკიდებულებისა, გამოკითხულთა 56%-ს მტკიცედ მქონდა გადაწყვეტილი მონაწილეობა მიეღო მომავალ არჩევნებში, რაც იმაზე მიგვითითებს, რომ მოსახლეობა დაინტერესებულია პოლიტიკური და სახელმწიფო საქმეებით; მთლიანობაში აქტიურად უჭერს მხარს საპარტიო არჩევნების რეგულარულ ჩატარებასა და ზოგადად პოლიტიკური პარტიების, როგორც დემოკრატიის განუყოფელი ელემენტის, მოღვაწეობას. თუმცა მოსახლეობის მცირე ნაწილი თუ განარჩევს კონკრეტულად ცალკეულ პარტიათა პოლიტიკურ პლატფორმებს, რაც უპირველეს ყოვლისა, ინფორმაციის ნაკლებობით უნდა იყოს გამოწვეული.

უმაღლესი რადა არამართო კანონ-შემოქმედებითი საქმიანობითა და კავახული, არამედ აპტიურ ზეგავლენას ახდენს აღმასრულებელი ხელისუფლების საქმიანობასა და საერთოდ ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებზე.

უკრაინის უმაღლეს რადაში 29 მარტის არჩევნების შედეგები საინტერესო და მნიშვნელოვანია მრავალი ასპექტის გათვალისწინებით. აღსანიშნავია, რომ უმაღლესი რადას ფუნქციები მხოლოდ კანონშემოქმედებითი საქმიანობით არ შემოიფარგლება. მისი კომპეტენციების წრე გარკვეულწილად უკრაინის პრეზიდენტის უფლებამოსილებათა შეზღუდვასაც კი განაპირობებს. აღმასრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურაში უმაღლესი ორგანო, მინისტრთა კაბინეტი კი ანგარიშვალდებულია რადას წინაშე და ექვემდებარება მის კონტროლს. ამგვარად, უმაღლესი რადა არამართო კანონშემოქმედებითი საქმიანობითა და კავახული, არამედ აქტიურ ზეგავლენას ახდენს აღმასრულებელი ხელისუფლების საქმიანობასა და საერთოდ ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებზე.

ბუნებრივია, სასამ არჩევნების შედეგების შესახებ ვისაუბრებთ, მოკლედ უნდა განვიხილოთ უკრაინის პოლიტიკური სპექტრი, ცალკეული პარტიების მდგომარეობა, ვაცხსაზღვროთ თუ რა ნობათით მოვიდნენ ცალკეული პარტიები არჩევნებზე.

პარტია უკრაინა

მემარცხენითა რიგებს მიეკუთვნებიან **უკრაინის კომპარტია, უკრაინის სოციალისტური პარტია, უკრაინის პროგრესულ-სოციალისტური პარტია და უკრაინის სასოფლო პარტია**. აღსანიშნავია, რომ წინა არჩევნებზე მარცხენა ფრთა ძირითადად კომპარტიის სახელთან იყო გაიგივებული, რადგანაც ახლად დაარსებული სოციალისტური პარტიები ვერც სტრუქტურულად და ვერც ავტორიტეტით ვერ გაუტოლდებოდნენ მას და ამის გამო არჩევნებზე კომპარტიასთან ერთად იფრთხილათ გამოდიოდნენ. დღეს სიტუაცია მკვეთრად შეიცვალა, სრულიად დაუშვებელია ამ ცალკეული მემარცხენე ძალების ერთმანეთთან გაიგივება.

კომპარტია უმაღლეს წინა მოწვევის რადაში გაჩნდა ერთ-ერთი მრავალრიცხოვანი ფრაქცია (90 დეპუტატი). პარტიისათვის დამახასიათებელია ცენტრალური ორგანიზაციული სტრუქტურა, მკაცრი დისციპლინა, ხელისუფლებისადმი მკვეთრად ოპოზიციური და ზოგადად პოლიტიკური ოპონენტებისადმი შეურიგებული დამოკიდებულება. მისი განყოფილებები ფუნქციონირებენ ქვეყნის ყველა რეგიონში. მის ელექტორატს ძირითადად ცხოვრების საბჭოური სტილისადმი ნოსტალგიურად განწყობილი რუსულენოვანი მოსახლეობა (პენსიონერები, ვეტერანები, დაბალკვალიფიციური მუშები და სხვ.) შეადგენს, რაც უკრაინის მოსახლეობის 20-25%-ია. მოსახლეობის ნაწილში პარტიის პოპულარობის ერთ-ერთი მიზეზი სსრკ-ს აღდგენის პრობლემაა. მაგრამ აქვე აღსანიშნავია, რომ კომუნისტებმა მხარი დაუჭირეს უკრაინის კონსტიტუციიდან რუსული ენის ამოღებას, ხოლო როცა საკითხი შავი ზღვის ფლოტს ეხება, დუმილს ამჯობნიებენ.

კომპარტიის დღევანდელი ლიდერი სიმონენკო დიდი პოპულარობით არ სარგებლობს თავად პარტიის ელექტორატშიც კი და არ წარმოადგენს მკვეთრად გამოყოფილ ქარიზმულ ლიდერს.

მიუხედავად იმისა, რომ პარტია შეერულ ორგანიზმს წარმოადგენს, მის შიგნით მაინც არსებობს რღვეური წინააღმდეგობა. ერთნი მომხრე არიან რუსეთთან ინტეგრაციისა და ახალი ტიპის კავშირის შექმნისა, ხოლო ე.წ. ნაციონალ-კომუნისტები, რომელთაც სათავეში უნაღლესი რადის საერთაშორისო საქმეთა კომიტეტის თავმჯდომარე ბ-ნი ოლეინიკი უდგას, ქადაგებენ უკრაინის დიდი კომუნისტური სახელმწიფოს იდეას. თუმცა ამ დაპირისპირებას არჩევნებამდე მწვავე ხასიათი არ ჰქონდა, მაგრამ ძალზე შესაძლებელია არჩევნების შემდგომ მდგომარეობა შეიცვალოს.

უკრაინის სოციალისტური პარტია დაარსებულია უმაღლესი რადის თავმჯდომარის მოროზის მიერ. ამ ეტაპზე მემარცხენე პარტიათაგან იგი ყველაზე დიდი ავტორიტეტით სარგებლობს, რაც გარკვეულწილად მისი ლიდერის პოპულარობითაცაა განპირობებული. თუმცა აღსანიშნავია, რომ სოციალისტური პარტია არ გამორჩევა შიდაკონსოლიდაციის მაღალი დონით და მონოლითრობით, მაგრამ ამავე დროს ასრულებს ერთგვარ მოძრივებლის როლს მემარცხენე პოზიციებზე მდგომ პარტიებსა და მათ ოპონენტებს შორის, რაც უპირველეს ყოვლისა

კვლავ მოროზის დამსახურებაა. **პროგრესულ-სოციალისტური პარტია** ელექტორატს შორის შედარებით დაბალი პოპულარობით სარგებლობს, მაგრამ ამავე დროს მისი ლიდერი ნატალია ვიტრენკოს პიროვნება, მისთვის დამახასიათებელი გულწრფელი და ცხარე გამოსვლებით, მოსახლეობაში სიმპათიებს იმსახურებს.

სასოფლო პარტია მემარცხენე ფლანგის ყველაზე მემარჯვენე პოზიციების მქონე პარტიაა. პარტია გამოსატყვევ კოლმეურნეობათა ექსპლოატის ინტერესებს და ცდილობს შეინარჩუნოს სოფლის მოსახლეობის იმ ფენის მხარდაჭერა, რომელიც კვლავ შენატრის კოლექტიურ საკუთრებას.

მეზოპარტიული უკრაინა

ცენტრისტული ფრთის სტრუქტურა უკრაინაში მეტად ამორფული და მრავალნახნავოვანია, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ცენტრისტთა პოტენციური სოციალური ბაზა შეუდარებლად ფართოა მარცხენა და მარჯვენა ფრთასთან შედარებით. რა თქმა უნდა, ეს გარემოება თავისთავად დადებითი ფაქტორია უკრაინის პოლიტიკური მომავლისათვის.

უკრაინის სახალხო-დემოკრატიული პარტია (სდპ), ხელისუფლების პარტია, როგორც მას მოიხსენიებენ, ერთ-ერთი გავლენიანი პროპრეზიდენტული პოლიტიკური ორგანიზაციაა. მისი მოზსციები ერთნაირად მყარია ქვეყნის როგორც დასავლეთ, ასევე აღმოსავლეთ მხარეში. უნდა აღინიშნოს, რომ მისი იდეოლოგია "გალიციური ფაქტორის" (დასავლეთუკრაინული პოლიტიკური ლობი) შეგავლენას განიცდის, რაც "უკრაინის შიშის" კონცეფციის სწორუპოვარ მიმდევრობას გულისხმობს. პარტიის მხარდამჭერთა რიგებს მიეკუთვნებიან ქვეყანაში მოქმედი დამოუკიდებელი სოლიდური ანალიტიკური ცენტრების დიდი ნაწილი ("დემოკრატიული ინიციატივა", "უკრაინული პერსპექტივა", "თავისუფლების სახლი" და სხვა), რომლებიც ცდილობენ შეგავლენა მოახდინონ საპრეზიდენტო სტრუქტურების ანტირუსული კურსის კიდევ უფრო გამკაცრებაზე. ამ ცენტრების ფუნქციონირება ძირითადად დიდი ბრიტანეთიდან, გერმანიიდან და შეერთებული შტატებიდან მომდინარე გრანტების საფუძველზე ხორციელდება. სდპ ფინანსური თვალსაზრისითაც ერთ-ერთი უძლიერესი ორგანიზაციაა.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ რეფორმების მიმდინარეობის პერიოდში გამწვავებული სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობის პირობებში ელექტორატის განსახილვრული ნაწილის დამოკიდებულება პრობლემისუწყებრივი ძალების მიმართ ეროგვარად "თავშეკავებულია".

უკრაინის ლიბერალური პარტიის (ახლო წარსულში მარჩუკის დასაყრდენი) უკანასკნელ პერიოდში შიდაპარტიული კონფლიქტების გამო, რაც რეკონანალური (დენესტრისპირეთისა და დონეცკის) ელიტების დაპირისპირებითაა გამოწვეული, შასსენი გაცილებით ნაკლებპერსპექტიული გახდა. ლიბერალებს უმთავრეს ამოცანად უკრაინის პოლიტიკური კრის ჩამოყალიბება ესახებათ. მათი აზრით, მიზნის მისაღწევად მაქსიმალურად უნდა იქნას გამოყენებული რუსეთთან კეთილშობილური ურთიერთობები, მისი რესურსები და მისგან მიღებული ეკონომი-

კური დახმარება.

“გრომადა” ახლად ჩამოყალიბებული ორგანიზაციაა. მისი ძირითადი სპონსორია კორპორაცია “უკრაინის ერთიანი ენერჯეტიკული რესურსები”. საერთოდ პარტია შედგება მეტად რიგითი პოლიტიკოსებისაგან, მაგრამ მისთვის დადებით მხარეებად შეიძლება მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ პარტიის ლიდერობა ხელს იცდო პოლიტიკურ ბატალიებში ფრიად გამონჭრთნილმა პოლიტიკურმა მოღვაწემ ექს-პრემიერ-მინისტრმა ლახარენკომ. მეორე დადებითი ფაქტორია ძლიერი ფინანსური ბაზა. როგორც ჩანს, ლახარენკო ცდილობს “გრომადა” გახადოს ნამყვან პოლიტიკურ ძალად და შემდგომ გამოიყენოს საბრუნო-დენტო არჩევნებში გადაწყვეტს საყრდენად. საერთოდ პარტიის მესვეურთ სურთ “გრომადა” წარმოაჩინოს ერთგვარ მესამე ძალად კომუნისტებსა და ნაციონალისტებს შორის. მაგრამ ობიექტურად თუ შევხედავთ, ნათელი იქნება, რომ იგი უფრო ნაციონალისტურ პოზიციებზე დგას; იცავს ეროვნული კამპალიზმის ღირებულებებს და ამოცანად ისახავს უკრაინული პოლიტიკური ერის ჩამოყალიბებას.

უკრაინის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას გააჩნია სოლიდური ფინანსური ბაზა. მისი სპონსორია კონცერსი “სლავეტიჩი” (“დინამო” კიევის სპონსორი), რომელიც მუშაობს უკრაინაში ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების შემოზიდვაზე. ამ მხრივ, პარტიას დადი უპირატესობა გააჩნია გაერთიანებულ სოციალურ-დემოკრატიულ პარტიასთან შედარებით და მათ შორის მწვავე ბრძოლა მიმდინარეობს, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ამ უკანასკნელის აქტივებს მისი ერთ-ერთი ლიდერის მარჩუკის უიგურა წარმოადგენს.

პარკენა ულანო

ამ ფლანგზე განთავსებული არიან მკვეთრი ანტირუსული ორიენტაციის ორგანიზაციები, რომელთაც ცენტრისტებისაგან განსხვავებით მცირე ფინანსური რესურსები გააჩნიათ.

უკრაინის სახალხო რუხი (უხრ) მემარჯვენე ფრთის ყველაზე გავლენიანი პარტიაა. 1994 წლის არჩევნების შემდგომ მიღებული ხმებით შეძლო ჩამოყალიბებინა დამოუკიდებელი საპარლამენტო ფრაქცია (20 დეპუტატი). რუხი ქვეყანაში “უკრაინული იდეისა” და ანტირუსული განწყობილებების მთავარ გენერატორადაც კი გვემლისება. იგი ნაციონალისტური განწყობილებების ინტელიგენციის მოძრაობაა. პარტიის პოლიტიკურ პროგრამაში უმთავრეს მიზნად დასახულია დხთან გამოსვლა; რუსეთში პროუკრაინული ლობის შექმნა; პარტიის მესვეურსი ემზრობიან ეკონომიკური რეფორმების საერთაშორისო სავალუტო ფონდის რეკომენდაციების შესაბამისად განხორციელებას. პარტიისათვის სტრატეგიულ ამოცანას ნატო-ში ინტეგრაცია წარმოადგენს.

რუხი დიდ ფინანსურ დახმარებას დასავლეთიდან იღებს. მეტწილად გამოცემასა დაფინანსების გზით.

უკრაინის ნაციონალური ასამბლეა (უნა), შეიქმნება ითქვას, უკანასკნელ პერიოდში განხორციელებული შიდაპარტიული ცვლილებების გამო მეტწილად ცენტრისტულ პოზიციებზეა გადმონაცვლებული. ამის მიზეზი თავად პარტიის მესვეურთა მიერ

ექსტრემისტული შეხედულებების უარყოფა და ნიხასაარჩევნო პერიოდში პრეზიდენტის გუნდთან აქტიური თანამშრომლობაა.

უნა რუხისაგან განსხვავებით ძირითადად სამუალო კლასს (სამხედროები, მუშები, ახალგაზრდები) ეყრდნობა. პარტია ნატო-ს გაცართოებისა და სავალუტო ფონდის რეფორმების მოწინააღმდეგეა, თუმცა ამგვარი პოზიცია მხოლოდ სიტყვიერადაა დაფიქსირებული. პარტიისათვის მეტად დამახასიათებელი იყო რადიკალურობა და პოლიტიკური ექსტრემიზმი. ამის გამო ერთი პერიოდი იუსტიციის სამინისტრომ გააუქმა კიდევ მისი რეგისტრაცია. დიდი ბრძოლისა და პარტიის მხრიდან შესამჩნევი დათმობების შემდეგ იუსტიციის სამინისტრომ კვლავ გაატარა იგი რეგისტრაციაში. პარტიის ლიდერის ვიტოვიჩის თქმით, პარტიის წინასაარჩევნო კომპანია პრეზიდენტის შიშველ კრტიკაზე კი არ იქნება აგებული, არამედ საკუთარ კონკრეტულ პროგრამაზე.

უკრაინის მწვანეთა პარტია რუხსა და დემოკრატიულ პარტიასთან ერთად 1990 წლიდან აქტიურად ჩაბმულია ეროვნულ მოძრაობაში. მართალია, წინა მოწვევის რადაში იგი არ ყოფილა წარმოდგენილი, მაგრამ ჩერნობილის ავარიის შემდგომ ეკოლოგიური უსაფრთხოების პროგრამაზე დაყრდნობით პარტიამ მოიპოვა მცირე, მაგრამ მყარი დასაყრდენი მოსახლეობაში.

ამერიკული სამეცნიერო ცენტრის არჩევნების წინ ჩატარებული სოციოლოგიური გამოკვლევების მიხედვით, გამოკითხულთა 13% მხარს უჭერდა კომპარტიას, უკრაინის დემოკრატიულ პარტიას — 5%, რუხს — 4%. დანარჩენმა პარტიებმა დაავროვეს ერთი ან უფრო საკლები პროცენტიც.

აღსანიშნავია, რომ ქვეყანაში არსებული მძიმე ეკონომიკური კრიზისიდან გამომდინარე მრავალი პოლიტოლოგი, მით უფრო რუსეთში, წინასწარმეტყველებდა კომუნისტებისა და სხვა მემარცხენე პარტიების გამარჯვებას.

29 მარტის არჩევნების შედეგებზე რეალურად ისინიც განაცვიფრეს, ვინც კომუნისტების გამარჯვებას პროგნოზირებდა.

29 მარტის არჩევნების შედეგებმა რეალურად ისინიც განაცვიფრეს, ვინც კომუნისტების გამარჯვებას პროგნოზირებდა. გაიმარჯვეს რა 17 საარჩევნო ოლქიდან 13-ში კომუნისტებმა მოიპოვეს მანდატების დაახლოებით ერთი მესამედი. დონბასა და ყირიმში ხმათა 50%-ზე მეტი დაავროვეს. კომუნისტებმა გაიმარჯვეს როგორც პარტიული სიებით, ასევე ერთმანდატიან ოლქებშიც.

ამავდროულად აღსანიშნავია, რომ ელექტორატის აქტივობა საკმაოდ მაღალი იყო. საარჩევნო ყუთებთან ამომრჩეველთა 60-70% გამოცხადდა. ელექტორატის სწორედ ამგვარმა აქტივობამ, მით უფრო ქვეყნის დასავლეთ რეგიონებში, განაპირობა სახალხო რუხის მეორე ადგილზე გასვლა.

ოთხ პროცენტია ბარიერის გადალახვა შეძლო რვა პარტიამ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უკრაინის მწვანეთა წარმატება საკმაოდ მოულოდნელი იყო.

225 ერთმანდატიანი ოლქიდან 105-ში უპარტიო-ებმა მოიპოვეს გამარჯვება. ამგვარად, ფრაქციებსა და უპარტიოებს შორის ძალთა თანაფარდობა ძირითადად არ შეცვლილა. ასევე აღსანიშნავია, რომ უპარტიო დეპუტატთა უმრავლესობა სარმოადგენს მენარმებს, ბანკირებსა და აღმასრულებელი ხელისუფლების სხვადასხვა რანგის ჩინოვნიკებს.

საერთო ჯამში წინა მოწვევისა და ახლად არჩულ რაღას შორის სტრუქტურული განსხვავება ნაკლებ მნიშვნელოვანია.

საერთო ჯამში წინა მოწვევისა და ახლად არჩულ რაღას შორის სტრუქტურული განსხვავება ნაკლებ მნიშვნელოვანია. ახლად არჩულ პარლამენტში კომუნისტებს 28 მანდატით მეტი აქვთ.

4% ბარიერის გადალახვა შეძლეს შემდეგმა პარტიებმა:

კომუნისტურმა პარტიამ; რუხმა; ბლოკმა სოციალისტური პარტია სასოფლო პარტია; მწვანეთა პარტია; ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ "ეროშადა"; პროგრესულ სოციალისტური პარტია სოციალ-დემოკრატიული პარტია.

ახლად არჩული უმაღლესი რაღას აპლიტიკური შემადგენლობა შემადგენიკად გამოიყურება:

პოლიტიკური პარტია/ბლოკი	წინა რაღდენობა %-ში მიღებული სერთო საბელმნიფო ოლქში	წინა რაღდენობა მიღებული სერთო საბელმნიფო ოლქში.	მანდატების რაღდენობა მიღებული მაკორიტიარულ ოლქებში	სულ
უკრაინის კომუნისტური პარტია	24,68%	84	38	122
უკრაინის სახალხო რუხი ბლოკი უკრაინის სოციალისტური პარტია სასოფლო პარტია	8,54%	29	5	34
უკრაინის მწვანეთა პარტია	5,26%	19	0	19
ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია	4,99%	17	11	28
"ეროშადა"	4,68%	16	8	24
უკრაინის პროგრესული სოციალისტური პარტია	4,04%	14	2	16
უკრაინის სოციალ-დემოკრატიული პარტია	4,02%	14	3	17
"ეროშოდ უკრაინა"			9	9
უკრაინის აგრარული პარტია			9	9
"სახალხო დრონტი"				
უკრაინის ნაციონალისტთა კონგრესი რესპუბლიკური პარტია			3	5
			2	
"რეფორმები და სერტიფიკატი"			3	3
ბლოკი "რუხი" დემპარტია			2	2
ერისტიან-დემოკრატიული პარტია			2	2
რეგიონალური აღორძინების პარტია			2	2
"სოციალი"			2	2
უკრაინის ლაბერალური პარტია			1	1
ბლოკი "ტრუდოვიაა უკრაინა"			1	1
ბლოკი "მეხბე სლოვ"				
სოციალ-დემოკრატიული პარტია			1	1
რეგიონალური ბლოკი "რეფორმები" და სოციალ-დემოკრატიული კავშირი "სლოანი"			1	1

225 ერომანდატიანი ოლქიდან 105-ში უპარტიო-ებმა მოიპოვეს გამარჯვება. ამგვარად, ფრაქციებსა და უპარტიოებს შორის ძალთა თანაფარდობა ძირითადად არ შეცვლილა. ასევე აღსანიშნავია, რომ უპარტიო ფეოდალთა უმრავლესობა წარმოადგენს მეწარმეებს, ბასკირებსა და აღმასრულებელი ხელისუფლების სხვადასხვა რანგის ჩინოვნიკებს.

საერთო ჯამში წინა მოწვევისა და ახლად არჩეულ რადას შორის სტრუქტურული განსხვავება ნაკლებია.

საერთო ჯამში წინა მოწვევისა და ახლად არჩეულ რადას შორის სტრუქტურული განსხვავება ნაკლებია მნიშვნელოვანია. ახლად არჩეულ პარლამენტში კომუნისტებს 28 მანდალით ნიჭი აქვთ.

4% ბარიერის გადალახვა შეძლეს შემდეგმა პარტიებმა:

კომუნისტურმა პარტიამ; რუსმა; ბლოკმა სოციალისტური პარტია – სასოფლო პარტია; მწვანეთა პარტიამ; ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ "ეროშადა"; პროგრესულ სოციალისტური პარტია სოციალ-დემოკრატიული პარტია.

ახლად არჩეული შხაღლესი რადას აპოლიტიკური შხაღღბელობა შხაღღბნანი რად გამოიყურება:

პოლიტიკური პარტია/ბლოკი	წმინდა რაოდენობა %-ში მიღებული საერთო საბელმნიფო ოლქში	წმინდა რაოდენობა მიღებული საერთო საბელმნიფო ოლქში	მანდატების რაოდენობა მიღებული მაგორიტიარულ ოლქებში	სულ
უკრაინის კომუნისტური პარტია	24,68%	84	38	122
უკრაინის საბაღბხო რუსი	9,40%	32	15	47
ბლოკი უკრაინის სოციალისტური პარტია საოფლო	8,54%	29	5	34
პარტია უკრაინის მწვანეთა პარტია	5,46%	9	0	19
ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია	4,99%	17	11	28
"ეროშადა"	4,68%	16	8	24
უკრაინის პროგრესული სოციალისტური პარტია	4,04%	14	2	6
უკრაინის სოციალ-დემოკრატიული პარტია	4,02%	14	3	17
"გმბრიოდ უკრაინა"			9	9
უკრაინის აგრარული პარტია			9	9
"საბაღბხო ფრონტი"				
უკრაინის ნაციონალისტთა კონგრესი რესპუბლიკური პარტია			3	5
"რეფორმები და წყაროები"			2	
ბლოკი "ნაში" დემპარტია			3	3
ერისტიან-დემოკრატიული პარტია			2	2
რეგიონალური აღორძინების პარტია			2	2
"სოფლი"			2	2
უკრაინის ლიბერალური პარტია			1	1
ბლოკი "ტრუდოვია უკრაინა"			1	1
ბლოკი "მეზღე ბლოკი"			1	1
სოფ-ხავა პარტია			1	1
რეგიონალური ბლოკი "რეფორმები" და სოციალ-დემოკრატიული კავშირი "სლონა"			1	1

კომუნისტური ძალების გადასაწყვეტის სურათი

მარცხენა ფლანგი	კომუნისტური პარტია; სოცპარტია — სასოფლო პარტია; პროგრესულ სოცპარტია	172
მარცხენა ფლანგი ოპოზიცია	კომუნისტური პარტია; სოცპარტია — სასოფლო პარტია; პროგრესულ სოცპარტია; "გრომადა"	196
რეფორმისტული ძალები	სდპ; სახალხო რუხი; უკრაინის მწვანეები; სოც. დემპარტია; "ტრუდოვია უკრაინა"; ლიბერალები; აგრარული პარტია; ბლოკი "ნეპი"; რეგიონალური ალირქინების პარტია; სოციო-ლიბერალური კავშირი "სლონი"	127
გაურკვეველ პოზიციებზე	"რეფორმები და წესრიგი"; ქრისტიან დემოკრატიული პარტია; "სახალხო პარტია"; "ვპერიოდ უკრაინა"; "სოიუზი"; "მენშე სლოვ"	22
უპარტიოები		105

ახლად არჩეულ პარლამენტში კოალიცია შეიძლება შექმნან კომუნისტურმა, სოციალისტურმა და პროგრესულ სოციალისტურმა პარტიებმა — სულ 172 მანდატი. შესაძლებელია აღმასრულებელი ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლაში მათ შეუერთდეს "გრომადა". თუმცა ნაკლებ შესაძლებელია აღ-

ნიშნულმა კოალიციამ მოიპოვოს აბსოლუტური უმრავლესობა. ამ მხრივ მეტად მნიშვნელოვანია რამდენად მოახერხებენ ცენტრისტულ პოზიციებზე გაერთიანებას დანარჩენი პარტიები, ამასთანავე საგულისხმოა, თუ რომელი ძალა შეძლებს უპარტიოთა მხარდაჭერის მოპოვებას.

*მომზადდა საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრში
ირინა ხანთაძის მიერ*